

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

[૨૦૧૫] ૨ એસ.સી.આર. ૨૭૩

ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર લીઝિંગ એન્ડ ફાઇનાન્શિયલ સર્વિસિસ લિમિટેડ

વિ.

બી.પી.એલ. લિમિટેડ

(સિવિલ અપીલ નં. ૨૭૦૧ ઓફ ૨૦૦૬)

જાન્યુઆરી ૦૮, ૨૦૧૫

[અનિલ આર. દવે અને દીપક મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિઓ]

કંપની અધિનિયમ, ૧૯૫૬ – કલમ ૩૯૧ – કંપની અને તેના લેતીદારો વચ્ચે સમાધાન – સામાવાળા-કંપનીએ તેના લેતીદારોને આવરી લેતી એક યોજના પ્રસ્તાવિત કરી – સમાધાનની મંજૂરીના વિચારાર્થે બેઠક યોજવાની

પરવાનગી માંગતી સામાવાળા-કંપની દ્વારા કલમ ૩૯૧(૧) હેઠળ અરજી - લેતીદારો પૈકીના એક (અપીલકર્તા) દ્વારા એના વિષે આક્ષેપ, જેમાં આ આધારે તેના પર યોજનાની લાગુ પડતાને નકારી કાઢવામાં આવી કે તે સુરક્ષિત લેતીદાર નહોતો, કારણ કે અનુગામી ઘટનાઓ, જેમાં સંમતિથી આપવામાં આવેલ મધ્યસ્થતા પંચનો નિર્ણય પણ સમાવેશ પામે છે, તેના પ્રકાશમાં સુરક્ષિત લેતીદાર તરીકેની તેની સ્થિતિ બદલાઈ ગઈ હતી; અને એ પણ કે નાગરિક કાર્યવાહી સંહિતા, હુકમ ૨ નિયમ ૨ના પ્રકાશમાં મધ્યસ્થતા પંચનો નિર્ણય પૂર્વનિર્ણિતતાના સિદ્ધાંત તરીકે કાર્ય કરે છે અને તેથી કંપની અદાલત સમક્ષની કાર્યવાહી અવરોધિત હતી - કંપની ન્યાયાધીશે યોજનાને મંજૂરી આપી - કંપની અપીલમાં, કંપની ન્યાયાધીશનો હુકમ યથાવત્ રાખવામાં આવ્યો - આ અદાલતમાં થયેલી અપીલમાં, નિર્ધારિત થયું: અપીલકર્તા-લેતીદાર કંપની ન્યાયાધીશ દ્વારા મંજૂર કરાયેલ યોજનાથી બંધાયેલ રહેશે - અપીલકર્તા-લેતીદાર સુરક્ષિત લેતીદાર હતો અને તેની એવી સ્થિતિ યથાવત્ રહી - મધ્યસ્થતા અધિકરણ સમક્ષ અને કંપની અદાલત સમક્ષ ઉપસ્થિત થયેલ દાવાનું કારણ ભિન્ન હતાં અને તેથી મધ્યસ્થ દ્વારા આપવામાં આવેલ સંમતિનો નિર્ણય પૂર્વનિર્ણિતતાના સિદ્ધાંત તરીકે કાર્ય કરશે નહીં અને હુકમ ૨ નિયમ ૨ લાગુ પડશે નહીં - કરાર અધિનિયમની કલમ ૧૭૬ અને ૧૭૭માં અંતર્નિહિત સિદ્ધાંતોના પ્રકાશમાં પણ, સામાવાળા-કંપનીએ મધ્યસ્થતા પંચનો નિર્ણય સ્વીકારી ગીરણહક્કનો ત્યાગ કર્યો હતો એમ માનીને કંપની અદાલત સમક્ષની

કાર્યવાહી અવરોધિત ગણાવી શકાતી નથી – નાગરિક કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૦૮
– હુકમ ૨ નિયમ ૨ – કરાર અધિનિયમ, ૧૮૭૨ – કલમ ૧૭૬ અને ૧૭૭.

અપીલ ફગાવીને, અદાલતે

ઠેરવેલ કે: ૧.૧ કલમ ૩૯૧ ની ઉપકલમ (૧) એ નક્કી કરે છે કે કોઈ કંપની અને તેના લેણદારો અથવા તેમના કોઈ વર્ગ વચ્ચે, અથવા કોઈ કંપની અને તેના સભ્યો અથવા તેમના કોઈ વર્ગ વચ્ચે, સમાધાન અથવા વ્યવસ્થા પ્રસ્તાવિત કરી શકાય છે. તે બધા લેણદારો અથવા બધા સભ્યો વચ્ચે હોવું આવશ્યક નથી. સંદર્ભાનુસાર, “લેણદારોનો વર્ગ” અથવા “સભ્યોનો વર્ગ” નો અર્થ અને અભિપ્રાય અલગ છે. અધિનિયમ હેઠળ યોજનાની મંજૂરીનો પ્રશ્ન વિચારણા માટે ઊભો થાય ત્યારે તેને વિશેષ મહત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. યોજનાની મંજૂરી અંગે વિચારણા કરતાં, કંપની અદાલતને સંબંધિત આવા લેણદારોના વર્ગ અથવા સભ્યોના વર્ગની બેઠક બોલાવવાનો હુકમ આપવો જરૂરી છે અને માત્ર ત્યારે જ, જ્યારે યોજનાને વ્યક્તિગત રીતે અથવા પ્રતિનિધિપત્ર દ્વારા હાજર રહેલા લેણદારોના વર્ગ અથવા સભ્યોના વર્ગ દ્વારા મૂલ્યના હિસાબે ૩/૪ ના પ્રતિનિધિત્વ કરતી સંખ્યાગત બહુમતીથી મંજૂરી આપવામાં આવે, ત્યારે જ તે ઉક્ત લેણદારોના વર્ગ અથવા સભ્યોના વર્ગ પર બંધનકારક બને છે. એકવાર મતદાન થઈ જાય અને ૩/૪ બહુમતી યોજનાના પક્ષમાં મત આપે, ત્યારબાદ તે તેઓ પર પણ બંધનકારક બને છે જેમણે અસંમતિ દર્શાવી હોય અને યોજનાના

વિરોધમાં મત આપ્યો હોય અથવા જે મૌન રહ્યા હોય. [ફરો ૧૯] [૨૯૪-એફ-એચ; ૨૯૫-એ-બી]

મિહીર એચ. મફતલાલ વિ. મફતલાલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. ૧૯૯૬ (૬) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૧ = (૧૯૯૭) ૧ એસ.સી.સી. ૫૭૯ - પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

કર્મચારીઓનું સંઘ વિ. હિન્દુસ્તાન લીવર લિ. ૧૯૯૪ (૪) સપ્લ. એસ.સી.આર. ૭૨૩ = (૧૯૯૫) સપ્પ. (૧) એસ.સી.સી. ૪૯૯ - નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

અલાબામા, ન્યૂ ઓર્લિયન્સ, ટેક્સાસ એન્ડ પેસિફિક જંક્શન રેલ્વે કંપની રે (૧૮૯૧) ૧ ચેન્સરી ૨૧૩; એંગ્લો-કોન્ટિનેન્ટલ સપ્લાય કંપની લિમિટેડ રે (૧૯૨૨) ૨ ચેન્સરી ૭૨૩ - નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૧.૨ ધિરાણદારોના વર્ગીકરણના હેતુનું પોતાનું મહત્વ છે. આ જ ઉદ્દેશ્યથી, જ્યારે કોઈ વર્ગને મર્યાદિત કરવો હોય, ત્યારે તે માટેનો સિદ્ધાંત સમરૂપતા અને હિતની સામ્યતા પર આધારિત હોવો જોઈએ. એ જોવાનું રહે છે કે પરસ્પર વિરૂદ્ધ હિત ધરાવતા ભિન્ન વર્ગોને કોઈપણ પ્રકારનો અન્યાય ટાળવા માટે એક જ ખાને મુકવામાં ન આવે. ઉદાહરણ તરીકે, કોઈ અસુરક્ષિત ધિરાણદાર જેણે દાવો દાખલ કર્યો હોય અને હુકમનામું મેળવ્યું હોય, તે તેના કારણે સુરક્ષિત ધિરાણદાર

બની જતો નથી. તેને અન્ય અસુરક્ષિત ધિરાણદારોની જ સમાન શ્રેણીમાં મૂકવાનો રહે છે. [ફકરો ૨૬] [૩૦૪-ડી-ઈ]

સોવરેન લાઈફ એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ડોડ ૧૮૯૨ (૨) ક્યુ.બી. ૫૭૩ સી.એ.
- નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૨. હુકમ ૨ નિયમ ૨ સી.પી.સી. લાગુ પડવા માટે, બંને કેસોમાં વાદહેતુ સમાન હોવો જોઈએ અને રચનાત્મક પૂર્વનિર્ણયના પ્રતિબંધનો અમલ થતો નથી. મધ્યસ્થી કાર્યવાહી દરમિયાન સંમતિ આધારિત પુરસ્કાર, ભારણના અમલ માટે દાખલ કરાયેલા દાવાને અવરોધિત કરતો નથી અને તે હુકમ ૨, નિયમ ૨ સી.પી.સી.થી અવરોધિત થતો નથી. હાલના કેસમાં, કંપની અદાલત સમક્ષનો મુદ્દો મધ્યસ્થી પંચ સમક્ષ રહેલા મુદ્દાથી સર્વથા ભિન્ન હતો. નિશ્ચિતપણે, તેને હુકમનામાનો દરજ્જો પ્રાપ્ત છે અને તે અમલયોગ્ય છે, કારણ કે તે હુકમનામાને પડકારવામાં આવ્યો ન હતો, પરંતુ કંપનીઝ અધિનિયમ હેઠળ યોજના ઘડવાની વિવાદવસ્તુ ભિન્ન સ્વરૂપની છે. એવો મુદ્દો મધ્યસ્થી સમક્ષ સીધો કે મુખ્યત્વે વિવાદમાં હોઈ શક્યો ન હોત. તે ઉપરાંત, સુરક્ષિત દેવાદાર તરીકે અપીલકર્તાનો દરજ્જો બદલાયો નથી. તેથી, પૂર્વનિર્ણયનો દાવો સ્વીકારવા યોગ્ય નથી. [ફકરા ૩૫, ૩૬ અને ૩૮] [૩૧૭-ઈ; ૩૨૧-બી-ડી]

એસ. નઝીર અહમદ વિ. સ્ટેટ બેંક ઓફ મૈસૂર અને અન્ય ૨૦૦૭ (૧)
એસ.સી.આર. ૮૪૩ = (૨૦૦૭) ૧૧ એસ.સી.સી. ૭૫ - પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

ઈન્ડિયન બેંક વિ. ઓફિશિયલ લિક્વિડેટર, કેમીન્સ એક્સપોર્ટ્સ (પી) લિમિટેડ અને અન્ય ૧૯૯૮ (૩) એસ.સી.આર. ૨૫૫ = (૧૯૯૮) ૫ એસ.સી.સી. ૪૦૧ – ભિન્ન ઠરાવવામાં આવેલ.

દેવા રામ વિ. ઈશ્વર ચંદ ૧૯૯૫ (૪) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૩૬૯ = એ.આઈ.આર. ૧૯૯૬ એસ.સી. ૩૭૮; રંગનાયકમ્મા વિ. કે.એસ. પ્રકાશ ૨૦૦૮ (૯) એસ.સી.આર. ૨૯૭ = (૨૦૦૮) ૧૫ એસ.સી. ૬૭૩; હરબંસ સિંહ અને અન્ય વિ. સંત હરિ સિંહ અને અન્ય ૨૦૦૯ (૧) એસ.સી.આર. ૨૫૦ = (૨૦૦૯) ૨ એસ.સી.સી. ૫૨૬; પાલનિયપ્પા ચેટ્ટિયાર વિ. અલાગન ચેટ્ટિયાર એ.આઈ.આર. ૧૯૨૨ પી.સી. ૨૨૮; અર્જુન લાલ ગુપ્તા વિ. મૃગાંક મોહન સુર એ.આઈ.આર. ૧૯૭૫ એસ.સી. ૨૦૭; મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય ૧૯૭૭ (૨) એસ.સી.આર. ૫૫૫ = એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭ એસ.સી. ૧૪૬૬; કેવલ સિંહ વિ. મટી. લજવંતી ૧૯૮૦ (૧) એસ.સી.આર. ૮૫૪ = એ.આઈ.આર. ૧૯૮૦ એસ.સી. ૧૬૧ – સંદર્ભિત.

પાલ્મરનું ‘કંપની કાયદા’ પરનું ગ્રંથ, ૨૫મી આવૃત્તિ; હેલ્સબરીઝ લોઝ ઑફ ઈન્ડિયા, ૨૦૦૭, ખંડ ૨૭ – નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૩. કરાર અધિનિયમ, ૧૮૭૨ ની કલમો ૧૭૬ અને ૧૭૭ ની જોગવાઈઓને સંયુક્ત રીતે વાંચવામાં આવે ત્યારે સ્પષ્ટ રીતે સ્થાપિત થાય છે કે ગીરોનો અધિકાર નષ્ટ થતો નથી અને હકીકતમાં, ગિરહીતાએ ગીરો અથવા સુરક્ષાનો અમલ કર્યા વિના દેવાની રકમનો કોઈ ભાગ બાબતે દાવો કરીને વસૂલાત કરી

હોય ત્યારે પણ તે યથાવત્ ચાલુ રહે છે. કલમ ૧૭૬ મુજબ, જ્યારે ગિરોદાતા ચુકવણી કરવામાં કસૂર કરે છે, ત્યારે ગિરહીતા દેવું અથવા વચનના આધારે દાવો લાવી શકે છે અને ગીરો રાખેલ માલને આનુષંગિક સુરક્ષા તરીકે પોતાની પાસે જાળવી રાખી શકે છે. ગિરહીતાને આનુષંગિક તેમજ સમકાલીન બન્ને પ્રકારના અધિકારો હોય છે અને તે દર્શાવેલ દેવું અથવા વચન સાકાર કરવાના હેતુસર, માલને આનુષંગિક સુરક્ષા તરીકે પોતાની પાસે જાળવી રાખીને દાવો દાખલ કરી શકે છે. કલમ ૧૭૬ આ પણ સ્પષ્ટ કરે છે કે આ ગિરહીતાના વિવેકાધીન ક્ષેત્રમાં આવે છે અને તેને તે બાબતે વિકલ્પ આપવામાં આવેલો છે; માત્ર એટલા માટે કે ગિરહીતાએ વસૂલાત માટે દાવો દાખલ કર્યો છે, તેનાથી ગીરો રાખેલ માલ અથવા આનુષંગિક સુરક્ષા અંગે ગિરહીતાનો હક અથવા ભાર અસરગ્રસ્ત થતો નથી કે નષ્ટ થતો નથી. આથી, દેવાની વસૂલાત માટે દાવો દાખલ કરી છતાં આનુષંગિક સુરક્ષા અથવા ગીરો રાખેલ માલ પોતાની પાસે જાળવી રાખવો કે નહીં, તે ગિરહીતાના વિવેકાધીન ક્ષેત્રમાં આવે છે. ત્યારબાદ ગીરો રાખેલ માલ અથવા આનુષંગિક સુરક્ષા વેચવામાંથી ગિરહીતાને તે કોઈ અવરોધ કે પ્રતિબંધ ઊભો કરતું નથી. જોકે હાઈપોથેકેશન અને ગીરો વચ્ચે ભેદ છે, તેમ છતાં તે સ્વીકારાયેલ કાનૂની સિદ્ધાંત છે કે હાઈપોથેકેશનને ગીરાની ઉપપ્રજાતિ તરીકે ગણવામાં આવે છે અને તે વ્યવહારિક રીતે સમાન કાનૂની અસર ધરાવે છે. હાલના કેસમાં લવાઈ નિર્ણય સંમતિના આધારે આપવામાં આવ્યો હતો અને તેમાંથી હાઈપોથેકેશન રદ થઈ ગયું હતું એવો અનુમાન કાઢવો અનુકૂળ નહીં

ગણાય. [ફક્કરા જ૧ અને જ૨] [૩૨૩-જી; ૩૨૪-એ, જી-એચ; ૩૨૫-એ-એફ]

ફર્મ ચુન્ના માલ રામ નાથ વિ. ફર્મ મૂળ ચંદ રામ ભગત એ.આઈ.આર. ૧૯૨૮ પી.સી. ૯૯; જગદ બંદુ ચેટરજી વિ. નિલિમા રાણી (૧૯૬૯) ૩ એસ.સી.સી. ૪૪૫; લક્ષ્મણ પ્રસાદ વિ. રહમત અલી અને અન્ય એક ૧૯૬૭ એસ.સી.આર. ૨૩૩ = એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૩૨૨; ગુલામહુસૈન લાલજી સાજન વિ. કલારા ડિ'સુઝા એ.આઈ.આર. ૧૯૨૯ બોમ્. ૪૭૧; નિમ ચાદ બાબુ વિ. જગબંધુ ઘોષ [૧૮૯૪] ૨૨ કેલ. ૨૧; અને મહાલિંગા નાદાર વિ. ગણપતિ સુબ્બયન [૧૯૦૨] ૨૭ મદ્. ૫૨૮ - સંદર્ભિત.

ડોસન'સ બેંક લિમિટેડ વિ. નિપ્પોન મેન્ડકવા કાબુશિકી કૈશા ૬૨ આઈએ ૧૦૦, ૧૦૮ - નો સંદર્ભ લેવાયો છે.

જ. અપીલકર્તા સુરક્ષિત ઋણદાતા તરીકે યથાવત્ રહેશે, કારણ કે કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ તેનું તે રીતે નોંધણીકરણ થયેલું હતું. ચાર્જની રચના માટેની ઔપચારિકતાઓ વિધિવત્ પાલન કરવામાં આવી હોવાને કારણે, વિભાગીય ખંડપીઠે ફોર્મ ક્રમાંક ૮ અને ૧૩ નો ઉલ્લેખ કર્યો છે અને અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ અને ૧૩૯ હેઠળ જોગવાઈ મુજબ સંતોષ તથા મુક્તિની નોંધો કરવા માટે રજિસ્ટ્રારની સત્તા તરફ પણ ધ્યાન દોર્યું છે. તેણે આ મત પણ વ્યક્ત કર્યો છે કે કોઈ કાર્યવાહી ન હોવા પર કંપનીનો સુરક્ષિત ઋણદાતા તરીકેનો દરજ્જો યથાવત્ રહે છે. તેથી, અપીલકર્તાને અસુરક્ષિત ઋણદાતા તરીકે ગણાવી શકાય નહીં

અને કંપની ન્યાયાધીશે મંજૂર કરેલી યોજનાથી તે બંધાયેલો નહીં હોય એવી દલીલ તેને આગળ ધપાવવાની અનુમતિ નથી. [પરા ૪૪ અને ૪૬] [૩૨૮-બી-ડી,એફ]

કે. વી. જ્યોર્જ વિ. સરકારના સચિવ, જળ અને વીજ શક્તિ વિભાગ ૧૯૮૯ (૧) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૩૯૮ = એ.આઈ.આર. ૧૯૯૦ એસ.સી. ૫૩ - નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

જિતેન્દ્ર નાથ સિંહ વિ. ઓફિશિયલ લિક્વિડેટર અને અન્ય. ૨૦૧૨ (૧૩) એસ.સી.આર. ૩૩૯ = (૨૦૧૩) ૧ એસ.સી.સી. ૪૬૨; લોનનકુટ્ટી વિ. થોમ્મન અને અન્ય એક ૧૯૭૬ (૦) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૭૪ = (૧૯૭૬) ૩ એસ.સી.સી. ૫૨૮ - ઉલ્લેખિત.

પ્રકરણ કાનૂન સંદર્ભ

૧૯૮૯ (૧) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૩૯૮ નો પરિચ્છેદ ૧૧ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે

એ.આઈ.આર. ૧૯૨૮ પી.સી. ૯૯ નો પરિચ્છેદ ૧૬ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે।

(૧૯૬૯) ૩ એસ.સી.સી. ૪૪૫ નો પરા ૧૬ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૨૦૦૮ (૯) એસ.સી.આર. ૨૯૭ નો પરિચ્છેદ ૧૬ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૨૦૧૨ (૧૩) એસ.સી.આર. ૩૩૯ ઉલ્લેખિત પરા ૧૬

૧૯૭૬ (૦) સપ્લ. એસ.સી.આર. ૭૪ ઉલ્લેખિત ફરો ૧૭

૨૦૦૯ (૧)' એસ.સી.આર. ૨૫૦ નો પરિચ્છેદ ૧૭ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૧૯૯૬ (૬) સપ્લ. એસ.સી.આર. ૧ પર પરિચ્છેદ ૨૦ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો

(૧૮૯૧) ૧ ચ ૨૧૩ નો ઉલ્લેખ પરિચ્છેદ ૨૩ માં કરવામાં આવ્યો

(૧૯૨૨) ૨ સી.એચ. ૭૨૩ નો પરિચ્છેદ ૨૪ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે

૧૯૯૪ (૪) સપ્લ. એસ.સી.આર. ૭૨૩નો ઉલ્લેખ ફરો ૨૪ માં કરવામાં આવ્યો

૧૮૯૨ (૨) ક્યૂ.બી. ૫૭૩ સી.એ. નો ઉલ્લેખ પરા ૨૫ માં કરવામાં આવ્યો

૧૯૯૫ (૪) સપ્લ. એસ.સી.આર. ૩૬૯ નો ઉલ્લેખ ફરો ૨૯ માં કરવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૨૨ પી.સી. ૨૨૮ નો પરિચ્છેદ ૩૧ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો.

એ.આઈ.આર. ૧૯૭૫ એસ.સી. ૨૦૭ નો પરિચ્છેદ ૩૧ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૧૯૭૭ (૨) એસ.સી.આર. ૫૫૫ નો ઉલ્લેખ ફક્ત ૩૧ માં કરવામાં આવ્યો

૧૯૮૦ (૧) એસ.સી.આર. ૮૫૪ નો પરિચ્છેદ ૩૧ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે

૧૯૯૮ (૩) એસ.સી.આર. ૨૫૫ નો ભેદ દર્શાવવામાં આવ્યો છે, પરિચ્છેદ ૩૪

૨૦૦૭ (૧) એસ.સી.આર. ૮૪૩ પર પરા ૩૫ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

૫ બોમ. એલ્. આર્. ૬૮૯ નો પરિચ્છેદ ૪૦ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૬૨ આઈએ ૧૦૦, ૧૦૮ નો પરિચ્છેદ ૪૦ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે

૧૯૬૭ એસસીઆર ૨૩૩ નો પેરા ૪૨ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૨૯ બોર્ન. ૪૭૧ નો પરિચ્છેદ ૪૩ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે

[૧૮૯૪] ૨૨ સી.એ. ૨૧ નો પરા ૪૪ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

[૧૯૦૨] ૨૭ મદ્. ૫૨૮ નો પરિચ્છેદ ૪૪ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો.

દીવાની અપીલી અધિકારક્ષેત્ર: સિવિલ અપીલ નં. ૨૭૦૧ ઓફ ૨૦૦૬

એર્ગ્યુલમ ખાતેની કેરળ વડી અદાલતના કંપની અપીલ ક્રમાંક ૫ વર્ષ ૨૦૦૫માં
તા. ૧૭-૦૧-૨૦૦૬ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી

શ્યામ દિવાન, સંજીવ સેન, મોહદ. હિમાયતુલ્લાહ, ગૌરવ ગોયલ, માનસી કુમાર, અભિનવ મલ્હોત્રા, અનિરુદ્ધ ગુપ્તા, મહેશ એફ. અગરવાલ, ઇ.સી. અગ્રવાલ અપીલકર્તા તરફથી.

વી. ગિરી, રોય અબ્રાહમ, અનુનયા મહેતા, કૃષ્ણ પ્રદીપ (હિમીન્દર લાલ તરફથી) સામાવાળા માટે.

અદાલતનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ શ્રી દીપક મિશ્રા દ્વારા નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યો હતો.

૧. બીપીએલ લિમિટેડ, જે અહીં સામાવાળા છે, કંપનીઝ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ (સંક્ષિપ્તતા માટે ‘અધિનિયમ’) હેઠળ સ્થાપિત કરવામાં આવી હતી અને તા. ૧૬.૪.૧૯૬૩ના રોજ બ્રિટિશ ફિઝિકલ લેબોરેટરીઝ ઈન્ડિયા પ્રા. લિ. નામે કંપનીના સ્થાપનનું પ્રમાણપત્ર જારી કરવામાં આવ્યું હતું. કંપની અનુમાનિત જાહેર કંપની બની હતી અને તા. ૨૪.૩.૧૯૮૧થી “પ્રાઇવેટ” શબ્દ કાઢી નાખવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ કંપનીનું નામ બદલીને બીપીએલ લિમિટેડ કરવામાં આવ્યું હતું અને તા. ૧૬.૩.૧૯૮૨ના રોજ કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર દ્વારા સ્થાપનનું નવું પ્રમાણપત્ર જારી કરવામાં આવ્યું હતું. વર્ષ ૧૯૮૨માં કંપનીએ પોતાની પ્રવૃત્તિઓનો વ્યાપ ઉપભોક્તા ઇલેક્ટ્રોનિક્સ, કલર ટેલિવિઝન રીસીવર્સ, બ્લેક એન્ડ વ્હાઇટ ટીવી રીસીવર્સ અને વિડિયો કેસેટ રેકોર્ડર્સ સુધી વિસ્તારવ્યો હતો. કંપનીએ વિવિધ પ્રકારના વૈવિધ્યકરણ અને વિસ્તરણ કાર્યક્રમો હાથ ધર્યા હતા તથા ટેલિવિઝન, આલ્કલાઇન બેટરીઓ, કલર

મોનીટરો વગેરેના ઉત્પાદન માટેની સુવિધાઓ ધરાવતી હતી. તે ઉપરાંત, સંલગ્ન કંપનીઓ મારફતે રેફ્રિજરેટરો અને ઇલેક્ટ્રોનિક ઘટકોના ઉત્પાદન ક્ષેત્રમાં પણ પ્રવેશ કર્યો હતો અને બહુવિધ ઉત્પાદનો તથા સેવાઓ ધરાવતા વૈવિધ્યપૂર્ણ સમૂહરૂપે વિકાસ પામ્યો હતો. અનેક કારણોને કારણે કંપનીને નાણાંના પ્રવાહમાં અવરોધોનો સામનો કરવો પડ્યો હતો, જેના કારણે તેની કામગીરી પર પ્રતિકૂળ અસર પહોંચી હતી. માલના વેચાણમાં ઘટાડો થવાને કારણે, તા. ૩૦.૦૯.૨૦૦૩એ સમાપ્ત થતા છેલ્લા ૧૮ મહિનાના ગાળામાં કંપનીને રૂ. ૨૮૭.૮ કરોડનું નુકસાન થયું હતું. ઉક્ત નુકસાનને કારણે તા. ૩૧.૦૩.૨૦૦૩ની સ્થિતિએ કંપનીનું દેવું વધીને રૂ. ૧૪૯૪.૫૭ કરોડ થયું હતું. અનેક આંતરરાષ્ટ્રીય બ્રાન્ડ ભારતીય બજારમાં પ્રવેશી ગયાં હોવાથી, વ્યવસાયક્ષેત્રમાં તકનીકી પ્રગતિ સાથે તાલમેલ જળવાઈ રહે તે માટે સામાવાળા કંપનીએ પોતાની કામગીરીનું વ્યાપક પુનર્ગઠન આરંભ્યું, જેમાં મુખ્યત્વે જાપાનની “સાન્યો ઇલેક્ટ્રિક કો. લિ.” સાથે સંયુક્ત સાહસ દ્વારા પોતાના મુખ્ય વ્યવસાયને પુનર્જીવિત કરવાનો સમાવેશ થતો હતો અને તે અનુસંધાને શેરધારક કરાર કર્યો હતો. કરારની શરતો અનુસાર, બીપીએલે હાલનો સીટીવી વ્યવસાય ઉપક્રમ સંયુક્ત સાહસને હસ્તાંતરિત કરવો હતો, જેમાં સીટીવી વ્યવસાય માટે બીપીએલ બ્રાન્ડ, ઉત્પાદન સેવાઓ, વિપણન અને વિતરણનો સમાવેશ થતો હતો. બીપીએલ અને સાન્યો બન્ને કંપનીઓનું સંયુક્ત સાહસમાં ૫૦:૫૦ના પ્રમાણમાં સમાન ભાગીદારી હિત હતું. સીટીવી વ્યવસાયનું મૂલ્યાંકન રૂ. ૩૬૮ કરોડ કરવામાં આવ્યું હતું અને બીપીએલને સંયુક્ત સાહસ કંપનીમાં અંદાજે રૂ.

૪૬ કરોડનું રોકાણ કરવાનું હતું તથા રૂ. ૩૨૨ કરોડની શુદ્ધ રોકડ આવક પ્રાપ્ત થવાની હતી. શરૂઆતમાં, બીપીએલે વ્યવસ્થાની એક યોજના પ્રસ્તાવિત કરી હતી, જેમાં અંતે ફેરફાર કરવામાં આવ્યો હતો અને ઉક્ત યોજનામાં વિવિધ વાણિજ્યિક સંસ્થાઓ અને બેંકો સંકળાયેલી હતી. યોજનામાં ૩૬ દેવાનું નામાવલીમાં દર્શાવવામાં આવ્યા હતા.

૨. યોજનાને મંજૂરી મળ્યા પછી, સામાવાળાએ અધિનિયમની કલમ ૩૯૧(૧) સાથે કંપનીઓ (અદાલત) નિયમો, ૧૯૫૯ ના નિયમ ૯ વાંચી અરજી દાખલ કરી, જેમાં કંપનીઓ અને ઋણદાતાઓ વચ્ચે પ્રસ્તાવિત સમાધાન અથવા વ્યવસ્થા અંગે મંજૂરી પર વિચાર કરવા માટે બેઠક યોજવાની પરવાનગી માંગવામાં આવી. બીજી પ્રાર્થના પાલન કરવામાં આવનાર પ્રક્રિયાઓને નિયમિત કરતા આદેશો માટે કરવામાં આવી હતી. કુલ ૧૫ સામાવાળાઓ હતાં. અરજી દાખલ થયા બાદ, જે એમ.સી.એ. નં. ૮૪ ઓફ ૨૦૦૪ નો વિષયવસ્તુ હતી, નોટિસો જારી કરવામાં આવી અને ઘણી નાણાકીય સંસ્થાઓએ તેમના પ્રતિ-સોગંદનામા/આક્ષેપો દાખલ કર્યા. હાલની અપીલકર્તા, ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર લીઝિંગ એન્ડ ફિન. સર્વિસેસ લિ., જે ૮મા સામાવાળા હતા, તેણે પોતાનું પ્રતિ-સોગંદનામું દાખલ કર્યું અને તેમાં ઋણ વસૂલી અધિકરણ વગેરે સહિત અનેક મંચો સમક્ષ ચાલી રહેલી વિવિધ કાર્યવાહીઓને સ્થગિત રાખવાની પ્રાર્થના સામે આક્ષેપો ઉઠાવ્યા હતા, આ આધાર પર કે કંપનીના મેમોરેન્ડમ ઓફ એસોસિએશન દ્વારા તેને પ્રસ્તાવિત પ્રમાણે કોઈપણ વ્યવસ્થામાં પ્રવેશવાની

સત્તા આપવામાં આવતી નથી; કે યોજનાએ જેટલું પ્રગટ કર્યું તેની કરતાં વધુ છુપાવ્યું, કારણ કે જ્યારે આવું મૂળભૂત રૂપાંતર થવાનું હતું ત્યારે વ્યાપક ખુલાસો અનિવાર્ય હતો; કે અધિનિયમની કલમ ૩૯૧ હેઠળ દાખલ થયેલી અરજી સંપૂર્ણપણે મૌન હતી કે રૂપિયા ૩૬૮ કરોડનું મૂલ્યાંકન કેવી રીતે અને કયા આધારે નક્કી કરવામાં આવ્યું, કઈ એજન્સીએ તે મૂલ્યાંકન કર્યું અને કોના કહેવા પર તે મૂલ્યાંકન કરવામાં આવ્યું; કે યોજનામાં આનો ઉલ્લેખ નહોતો કે સીટીવી વ્યવસાય જાળવી રાખતાં બી.પી.એલ. પાસે મૂડી એકત્ર કરવાની કોઈ બીજી વિકલ્પ ઉપલબ્ધ હતી કે નહીં; કે અસુરક્ષિત ઋણદાતાઓને કરવા પ્રસ્તાવિત વિવિધ ટકાવારીની ચૂકવણીઓ કંપનીએ કયા આધારે નક્કી કરી તે અંગે અરજીમાં અથવા પ્રસ્તાવિત વ્યવસ્થા યોજનામાં કોઈ વિગતવાર માહિતી આપવામાં આવી નહોતી; અને કે કંપની અદાલતને અધિનિયમની કલમ ૩૯૧(૬) હેઠળની તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને ફોજદારી ફરિયાદ પક્ષને સ્થગિત રાખવાનો અધિકારક્ષેત્ર નહોતો.

૩. બીપીએલે જવાબ દાખલ કરીને, અન્ય બાબતોની સાથે, એવું જણાવ્યું કે અધિનિયમની કલમ ૩૯૧(૬) નો મૂળ હેતુ એ છે કે અધિનિયમની કલમ ૩૯૧ હેઠળ યોજનાનો અસરકારક વિચાર અને યોજનાનું અંતિમીકરણ થાય ત્યાં સુધી તમામ પાસાઓમાં સ્થગિતાવસ્થાનો એક તબક્કો રહેવો જોઈએ, જેથી કંપની અદાલત તેની કાર્યક્ષમતાની તપાસ કરી શકે અને આવશ્યક રાહત આપી શકે. બીપીએલ દ્વારા અપ્રકટતા અંગે, એવું દબાવણે જણાવાયું કે જરૂરી પ્રકટતા પૂરતી

રીતે કરવામાં આવી હતી, કારણ કે સંયુક્ત સાહસ કંપનીને હસ્તાંતરિત કરવાનું જે પ્રસ્તાવિત હતું તે બીપીએલનો કલર ટેલિવિઝન વ્યવસાય અને તેની સાથે સંકળાયેલ બ્રાન્ડ હતું અને અવશિષ્ટ કંપની જૂથના અન્ય વ્યવસાયો જેમ કે મેડિકલ ઇલેક્ટ્રોનિક્સ, બેટરીઝ, ઘટકો વગેરે પોતાના પાસેજ રાખશે. વધુમાં એવું પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું કે તમામ ઋણદાતાઓના આગ્રહે આઈસીઆઈસીઆઈ દ્વારા પ્રાઈસ વોટર હાઉસ ફૂપર્સ (ફરિયાદપક્ષના સાહેદસી) ની નિમણૂક કરવામાં આવી હતી અને ફરિયાદપક્ષના સાહેદસીએ મૂલવ્યું હતું કે અવશિષ્ટ કંપની રૂપિયા ૪૮૦ થી ૫૨૦ કરોડ સુધીનું ઋણ સહન કરી શકે અને ફરિયાદપક્ષના સાહેદસી દ્વારા રજૂ કરાયેલ અહેવાલ તેમાંથી ૮મા સામાવાળા સહિતના ઋણદાતાઓ પાસે પહેલેથી જ ઉપલબ્ધ હતો. એવું આક્ષેપિત કરવામાં આવ્યું કે કામગીરી બે વર્ષના ગાળામાં સ્થગિત રહી હોવાથી ફરિયાદપક્ષના સાહેદસી દ્વારા કરવામાં આવેલ મૂલ્યાંકન સંપૂર્ણપણે ન્યાયસંગત હતું.

૪. અહીં ઉલ્લેખનીય છે કે કેટલાક સામાવાળાઓએ યોજનાના સમર્થનમાં સોગંદનામાં દાખલ કર્યા હતા અને કેટલાક અન્યોએ વિવિધ દૃષ્ટિકોણોથી તેનો વિરોધ કર્યો હતો.

પ. વિદ્વાન કંપની ન્યાયાધીશે તથ્યાત્મક પરિસ્થિતિ, બારમાં રજૂ થયેલ દલીલો, ડી.આર.ટી. સમક્ષની કાર્યવાહી અને ફોજદારી કેસોને ધ્યાનમાં લઈને યોજનાની જાળવણીયોગ્યતા અંગે ઉદ્દેખ કર્યો અને એમ ઠરાવ્યું કે કલમ ૩૯૧(૧) હેઠળ કરવામાં આવેલી અરજી જાળવણીયોગ્ય હતી; કે માત્ર દેવું વસૂલી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અરજી દાખલ કરવામાં આવી હોવાના કારણસર જ અદાલતની અધિકારિતા પ્રભાવિત થતી નથી અને અધિનિયમની કલમ ૩૯૧(૧) હેઠળ દાખલ કરાયેલ અરજી પર, તેના લેણદારોની બેઠક બોલાવવાના હેતુસર પણ, વિચાર કરવાની અદાલતને અધિકારિતા હતી; કે કંપની અદાલતને કલમ ૩૯૧(૬) હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરતાં નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ હેઠળ શરૂ કરાયેલ ફોજદારી કાર્યવાહી અથવા સિક્યુરિટાઈઝેશન એન્ડ રિકન્સ્ટ્રક્શન ઓફ ફાઈનાન્શિયલ એસેટ્સ એન્ડ એનફોર્સમેન્ટ ઓફ સિક્યુરિટી ઇન્ટરેસ્ટ અધિનિયમ, ૨૦૦૨ હેઠળ દેવું વસૂલી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ લંબિત કાર્યવાહી સ્થગિત કરવાની અધિકારિતા નથી; કે પ્રથમ અવસ્થામાં પ્રસ્તાવિત યોજનાનો વિચાર કરવો તે લેણદારોનું કાર્ય છે અને જરૂરી બહુમતી દ્વારા મંજૂર થયેલ યોજનાનો જ અધિનિયમની કલમ ૩૯૧(૨) હેઠળ મંજૂરી આપવાના હેતુસર અદાલત દ્વારા વિચાર થવાનો છે; કે તેમાં વપરાયેલ ભાષાને ધ્યાનમાં લેતાં અધિનિયમની કલમ ૩૯૧(૧) અને ૩૯૧(૨) વચ્ચે ભિન્નતા છે અને જો અધિનિયમની કલમ ૩૯૧ની ઉપકલમ (૨)ના પરંતુકમાં ઉદ્દેખિત વાંધાઓનો વિચાર કલમ ૩૯૧(૧)ના તબક્કે જ કરવો પડે, તો તે પછીની જોગવાઈને અગાઉની જોગવાઈમાં વાંચવા બરાબર થશે; અને કે વિવિધ

ઉપકલમોમાં જે ભિન્નતા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે તેને યોગ્ય રીતે સમજવી આવશ્યક છે કારણ કે યોજના મંજૂર થાય ત્યાં સુધી વિવિધ તબક્કાઓ હોય છે અને દરેક તબક્કાને કાર્યરત થવા માટે પોતાનું સ્વતંત્ર ક્ષેત્ર હોય છે. આમ જણાવીને અદાલતે ૮મા સામાવાળાનો અભિગમ ઉદ્દેખ્યો અને નીચે મુજબ ઠરાવ્યું:-

"૪૯. ૮મા સામાવાળાઓએ અન્ય બાબતો ઉપરાંત આ દલીલ પણ ઉપાડી છે કે તમામ સંબંધિત સમયગાળામાં તેઓ અરજદાર-કંપનીના માત્ર અસુરક્ષિત લેણદાર હતા અને તેમના મુજબ, તેમને કંપની અરજી ક્રમાંક ૧૭૧૮/૨૦૦૪માં ભૂલથી પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યા છે. તેમના મુજબ, અલ્પમુદતી ઋણ પક્ષકારો વચ્ચે સંમત થયેલ શરતો અને નિયમો પર આપવામાં આવ્યું હતું અને તે શરતો તથા નિયમોની કલમ ૧૫ના વાંચનથી એવું દર્શાય છે કે હ્યુલેટ પેકાર્ડ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડ દ્વારા એક એસ્કો ખાતા મારફતે સુરક્ષા સર્જવાની હતી, જે અલગથી ખોલવાનું હતું. તેમના મુજબ, અનુસંધાને કોઈ ખાતું ખોલવામાં આવ્યું નહોતું અને નિર્ધારિત પદ્ધતિ મુજબ કલ્પાયેલ રીતે તે ખાતા મારફતે કોઈ રકમ વહન કરવામાં આવી નહોતી. તેથી, ૮મા સામાવાળાના હિતમાં કોઈ સુરક્ષા સર્જઈ નહોતી. આ બાબતો ૮મા સામાવાળા દ્વારા દાખલ કરાયેલ વધારાના સોગંદનામામાં ઉઠાવવામાં આવી હતી. અરજદાર-કંપનીએ પણ તે બાબતોનો જવાબ આપતું વધારાનું સોગંદનામું દાખલ કર્યું છે. ૨૪/૧/૨૦૦૫ના રોજ દાખલ કરાયેલા વધારાના જવાબી સોગંદનામામાં અરજદાર-કંપનીએ એવો

અવેર કર્યો છે કે તેઓ માત્ર અસુરક્ષિત લેણદાર છે એવી દલીલ કરાર દરમિયાન ઉઠાવવામાં આવી હતી અને તે સોગંદનામું પણ દલીલોની કાર્યવાહી દરમિયાન દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું. અરજદાર-કંપનીએ ટમા સામાવાળાના હિતમાં ભારણ સર્જતા દસ્તાવેજોની નકલો મેળવી હતી. તેમણે અનુબંધક-એક્સ તરીકે ૨૦૦૧માં અમલમાં મુકાયેલ હાયપોથેકેશન દસ્તાવેજ રજૂ કર્યો છે. કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ દાખલ કરાયેલા ફોર્મ ક્રમાંક ૮નું ૧.૧.૨૦૦૧ના તારીખનું વળતર અને ફોર્મ ક્રમાંક ૧૩નું ૧.૧.૨૦૦૧ના તારીખનું વળતર અનુક્રમે અનુબંધક-વાય અને ઝેડ તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. અનુબંધક-એએ ૪.૭.૨૦૦૧ના તારીખનો આઈએલઈએસ (ટમો સામાવાળા) નો પત્રની નકલ છે. અરજદારની દલીલ એવી છે કે ઉપરોક્તથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અરજદાર-કંપનીની નિર્દિષ્ટ સંપત્તિઓ સંબંધે ટમા સામાવાળાના હિતમાં ભારણ છે. અનુબંધક-એક્સ અરજદાર દ્વારા ટમા સામાવાળાના હિતમાં અમલમાં મુકાયેલ બિનપ્રમાણિત હાયપોથેકેશન દસ્તાવેજ છે. અરજદારનું વર્ણન "ઋણગ્રાહી" તરીકે કરવામાં આવ્યું છે.

આ એ એક હાયપોથેકેશન દસ્તાવેજ છે, જેના દ્વારા કલર મોનિટરોના વેચાણ બદલ હેવલેટ પેકાર્ડ લિમિટેડ તરફથી પ્રાપ્ત થનારી અને/અથવા તે દ્વારા ચૂકવવાપાત્ર તમામ રકમો તેમજ તે સંબંધિત હક, શીર્ષક અને હિત પર ઉધારલેનારના હિતાર્થે, બાકી રહેલી બેલેન્સ રકમના ઉધારલેનાર દ્વારા ચૂકવણાંની સુરક્ષા તરીકે, ટમા સામાવાળાઓ દ્વારા ગોઠવવામાં આવેલી ઉક્ત

સવલત માટે વિશિષ્ટ ભારણ રચવામાં આવ્યું છે. અનુબંધ-વાય એ કંપનીઓ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ હેઠળ અરજદાર-કંપની દ્વારા દાખલ કરાયેલ ફોર્મ નં. ૮ છે. અરજદાર-કંપનીએ ૮મા સામાવાળાના હિતમાં અમલમાં મૂકેલ હાઈપોથેકેશન દસ્તાવેજ ભારણ સર્જતું એક સાધનપત્ર છે અને સુરક્ષિત કરાયેલ રકમ રૂપિયા ૧૫૦ મિલિયન તરીકે દર્શાવવામાં આવી છે. તે દર્શાવે છે કે ઉપરોક્ત ભારણ કંપનીઓ અધિનિયમની જોગવાઈઓ અનુસાર કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ નોંધાયેલ હતું. અનુબંધ-ઝેડ એ ફોર્મ નં. ૧૩ છે જેમાં સુરક્ષિત કરાયેલ રકમ રૂપિયા ૧૫૦ મિલિયન તરીકે દર્શાવવામાં આવી છે. અનુબંધ-એએ એ ૮મા સામાવાળાનું સંમતિપત્ર છે, જે દર્શાવે છે કે ૮મા સામાવાળાઓએ રૂપિયા ૧૫૦ મિલિયન સુધીની અલ્પકાળીન ઋણસવલત આપવાની રજૂઆત કરી છે અને મુદતી ઋણસવલત અનુબંધમાં સંલગ્ન છે. બી.પી.એલ. લિમિટેડને તેમના દ્વારા ઉપભોગ્ય કરવામાં આવેલી ઋણસવલતને પણ ઉપરોક્ત સવલતના ભાગરૂપે ગણવી જરૂરી છે. તેમાં સંલગ્ન અનુબંધ-એએ દર્શાવે છે કે ઋણદાતા ૮મો સામાવાળા છે અને ઉધારલેનાર બી.પી.એલ. લિમિટેડ છે, તથા આપેલ ઋણનો હેતુ કાર્યકારી મૂડીની જરૂરિયાતો પૂરી કરવાનો છે અને અપાયેલ સુરક્ષા હેવલેટ પેકાર્ડ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડની વસૂલાત રકમો પર પ્રથમ અને વિશિષ્ટ ભારણ છે. વધુમાં એવું પણ જણાય છે કે અરજદાર-કંપનીએ વિતરણની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર ભારણની રચના અને એસ્કો ગોઠવણ સંબંધિત તમામ ઔપચારિકતાઓ પૂર્ણ કરવાની બાંહેધરી આપવાની છે. ગોઠવણ યોજનાની જોગવાઈઓ અનુસાર પણ કરવામાં આવેલ પ્રસ્તાવ તમામ

હાલના ભારણધારકોને લાગુ પડે એવો છે અને ટમો સામાવાળા એવો જ એક ભારણધારક છે, જેને આ યોજના વિસ્તરિત કરવામાં આવી છે.

૫૦. ઉપરોક્ત હકીકતોના પ્રકાશમાં, પ્રસ્તાવિત યોજના ટમા સામાવાળાને આવરી લેશે નહીં અથવા તેઓ સુરક્ષિત ઋણદાતાઓ નથી, જેમને આ યોજના લાગુ પડશે નહીં, એવી દલીલમાં મને કોઈ જ સાર જણાતો નથી. "

૬. એવું જણાવવામાં આવે છે કે, યોજનાને બેઠકમાં અથવા ત્યારબાદ પણ અદાલત દ્વારા સુધારી શકાતી હોવાને કારણે યોજના અમલમાં મૂકી શકાય નહીં એવી દલીલ અદાલતે સ્વીકારી નહોતી, અને આ કોઈ સુધારો સૂચવવાનો તબક્કો નહોતો; તેથી, તે બાબતે સામાવાળાઓ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલો ખુદી રાખવામાં આવી હતી.

૭. ઉપરોક્ત વિશ્લેષણના આધારે, કંપની ન્યાયાધીશે ઠરાવ્યું કે એમ.સી.એ. ક્રમાંક ૮૪/૨૦૦૪ જાળવપાત્ર હતી અને સ્થગિતી આપવાની માંગ કરતી અન્ય અરજીઓ ગુણવિહીન હતી અને તે મુજબ તે જ નામંજૂર કરવામાં આવી. કેટલીક અરજીઓ પાછળના તબક્કે વિચારણા માટે રાખવામાં આવી. સામાવાળાઓની એ પ્રાર્થના કે તેઓ સુધારા દ્વારા પ્રસ્તાવિત યોજનાના વ્યાપમાં આવતાં નથી અને તેઓ સુરક્ષિત ઋણદાતાઓ નથી, તે નામંજૂર કરવામાં આવી. અંતે, કંપની ન્યાયાધીશે નીચે મુજબના નિર્દેશો આપ્યા:—

૫૪. એમ.સી.એ. નં. ૮૪/૨૦૦૪ મંજૂર કરવામાં આવે છે. એવો હુકમ કરવામાં આવે છે કે સુરક્ષિત લેણદારોની બેઠક (કાર્યકારી મૂડી ધિરાણદાતાઓ અને મુદતી ધિરાણદાતાઓ) અરજદાર કંપનીના પાલઘાટ સ્થિત નોંધાયેલ કાર્યાલયે ૧૬.૦૪.૨૦૦૫ના રોજ બપોરે ૨.૦૦ વાગ્યે બોલાવવામાં આવે અને યોજવામાં આવે, જેથી ઉપરોક્ત નામદાર લેણદારો અને કંપની વચ્ચે પરિશિષ્ટ-જી તરીકે પ્રસ્તાવિત અને પરિશિષ્ટ-એન દ્વારા સુધારિત સમાધાન/વ્યવસ્થા અંગે વિચારણા કરવા અને યોગ્ય માનવામાં આવે તો, સુધારાઓ સાથે અથવા સુધારાઓ વિના, તેને મંજૂરી આપવા માટે.

૫૫. શ્રી ન્યાયમૂર્તિ ટી. વી. રામકૃષ્ણન, વડી અદાલતના નિવૃત્ત ન્યાયાધીશ, બેઠક માટે અધ્યક્ષ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવે છે

૫૬. ઉપરોક્ત બેઠક બોલાવતી સૂચના ઇકોનોમિક ટાઇમ્સ, ઇન્ડિયન એક્સપ્રેસ અને મલયાલા મનોરમા ના તમામ આવૃત્તિઓમાં પ્રકાશિત કરવામાં આવશે અને તેના માટે ૨૧ દિવસની સ્પષ્ટ સૂચના આપવામાં આવશે.

XXX XXX XXX

૫૮. દરેક સભ્ય/ધિરાણદાતાનું મૂલ્ય કંપનીના હિસાબી પુસ્તકો અનુસાર રહેશે અને વિવાદની સ્થિતિમાં અધ્યક્ષ તે મૂલ્ય નક્કી કરશે."

૮. ઉપરોક્ત હુકમથી અસંતોષ પામી, ૮મા સામાવાળાએ કંપની અપીલ નં. ૫ /૨૦૦૫ દાખલ કરી. અપીલી અદાલત સમક્ષ એવો તર્ક રજૂ કરવામાં આવ્યો કે અધિનિયમની કલમ ૩૯૧, યદ્યપિ કંપનીઓને દેવાનું પાત્ર વ્યક્તિઓ અને સભ્યો સાથે સમાધાન કરવાની સત્તા અંગે ઉદ્દેખ કરે છે, તેમ છતાં આપું સમાધાન માત્ર કંપની અને તેના દેવાનું પાત્ર વ્યક્તિઓ અથવા તેમના કોઈ વર્ગ વચ્ચે જ શક્ય હોઈ શકે, અને જ્યારે અદાલત સમક્ષ અરજી દાખલ કરવામાં આવી ત્યારે, જ્યાંથી એવું જાણી શકાય તેમ હતું કે આ સમાધાન એકરૂપ વર્ગ સાથે કરવાનું અનુદ્દેશિત નહોતું, ત્યાં અદાલતે ઉઠાવવામાં આવેલ આ વાંધો સ્વીકારવો જોઈએ હતો. વધુમાં, એવો પણ આગ્રહ રાખવામાં આવ્યો કે આ બાબતને અવગણીને, બાંચધરીરૂપ હુકમ જારી કરી શકાય તેમ નહોતો. એવો તર્ક રજૂ કરવામાં આવ્યો કે બેઠક કંપની અને તેના સુરક્ષિત દેવાનું પાત્ર વ્યક્તિઓ વચ્ચે યોજવાની પ્રસ્તાવિત હતી અને માનીએ કે અપીલકર્તા પ્રારંભિક તબક્કામાં સુરક્ષિત દેવાનું પાત્ર વ્યક્તિ હતો, તો પણ અનુગામી ઘટનાઓ, જેમાં મધ્યસ્થતા પુરસ્કારનો સમાવેશ થાય છે, તેના પરિણામે, અદાલતમાં અરજી દાખલ થાય તે પહેલાં જ તે ઉક્ત દરજ્જાથી વંચિત થઈ ગયો હતો.

૯. અપીલકર્તાએ દલીલ કરી કે હાઈપોથેકેશન દસ્તાવેજ મુજબ આવશ્યક હોય તેમ તેના ફોર્મ નં. ૮ અને ૧૩ કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા, તેમ છતાં પક્ષકારો વચ્ચે થયેલી સંમત વ્યવસ્થા પૂર્ણ કરવા માટે બી.પી.એલ. લિ. દ્વારા કોઈ અનુગામી કાર્યવાહી કરવામાં આવી નહોતી. એવો

દાવો કરવામાં આવ્યો કે હાઈપોથેકેશન દસ્તાવેજ મુજબ ધિરાણગ્રાહી પર નિર્ધારિત બેંકમાં એક એસ્કો અને નો-લિયન ખાતું ખોલવાની ફરજ હતી અને હ્યુલેટ પેકાર્ડ ઇન્ડિયા લિ. પાસેથી મળવાપાત્ર તમામ રકમો માત્ર ઉક્ત એસ્કો ખાતામાં જમા કરાવવાનો ઉપક્રમ કરવાનો હતો, પરંતુ કોઈ એસ્કો ખાતું ખોલવામાં આવ્યું નહોતું અને સંમત વ્યવસ્થા કાગળ પર જ મર્યાદિત રહી હતી. એસ્કો વ્યવસ્થા કરારનો મૂળ તત્વ હતો, પરંતુ તેને ક્યારેય અમલમાં મૂકવામાં આવી નહોતી અને તેથી બી.પી.એલ. લિ. માટે એવો દાવો કરવો માન્ય ન હતો કે અપીલકર્તા સુરક્ષિત લેન્ડાર હતો અને અપીલકર્તાના મૂળ દાવાઓને નબળા પાડી શકાય તેમ ન હતા.

૧૦. કંપની અપીલમાં આગળ ધપાવવામાં આવેલો આગલો વાદ એ હતો કે હાઈપોથેકેશન દસ્તાવેજના કારણે કોઈ એક સમયે અપીલકર્તાને સુરક્ષિત લેણદાર તરીકે ગણવામાં આવી શક્યો હોત એમ માન્ય ધરીએ તોય, સંમતિના આધારે પારિત થયેલ પંચનિર્ણયને કારણે સ્થિતિ બદલાઈ ગઈ હતી. આ બાબત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો કે પંચનિર્ણયમાં એવો કરાર નોંધવામાં આવ્યો હતો કે ફોજદારી કાર્યવાહી આગળ વધારવામાં આવશે નહીં અને વધુ મહત્વની વાત એ હતી કે તે માત્ર નાણાંકીય દાવાના સમાધાન બાબત હતું અને પક્ષકારોએ મૂળરૂપે જે હાઈપોથેકેશન સંબંધિત દાવાઓ કર્યા હતા, તેના સંદર્ભમાં કશું જ બાકી રહ્યું નહોતું. તેથી સુરક્ષિત લેણદારનો દરજ્જો અનિર્વચનીય રીતે પરિવર્તિત થઈ ગયો હતો. દેવા રામ વિ. ઈશ્વર ચંદ, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૬ એસ.સી. ૩૭૮ ના

અધિકારનિર્ણય પર આધાર રાખીને એવી રજૂઆત કરવામાં આવી કે સી.પી.સી.ના હુકમ ૨, નિયમ ૨ માંથી આક્ષેપણીય સિદ્ધાંતો અનુસાર, પંચનિર્ણય અસ્તિત્વમાં આવ્યા પછી અપીલકર્તા માટે હાઇપોથેકેશન દસ્તાવેજના આધારે પોતાના દાવાઓ આગળ વધારવા સંભવ બન્યું ન હોત, કારણ કે પક્ષકારોના અધિકારો એક સરળ અને નિર્વિવાદ નાણાંકીય દાવામાં રફ્ટિકીકૃત થઈ ગયા હતા, અને તેથી અગાઉ આપવામાં આવેલી તથા સર્જાયેલી સુરક્ષાએ તેની પ્રાસંગિકતા ગુમાવી દીધી હતી અને તે ડિકી-દેવામાં પરિવર્તિત થઈ ગઈ હતી.

૧૧. ઉપરોક્ત દલીલો સિવાય, એવો મત પણ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો કે અપીલકર્તાએ ગીરણ સુરક્ષાના અધિકારોનો ત્યાગ કર્યો માનવામાં આવે અને કાર્યવાહીમાં પક્ષકાર હોવાને કારણે, બી.પી.એલ. લિ. પાછું ફરીને એવી તકનિકી દલીલ રજૂ કરી શકતું ન હતું કે અપીલકર્તા સુરક્ષિત દેંદાર તરીકે યથાવત્ રહ્યો હતો. ઉક્ત અભિપ્રાયને બળ આપવા માટે, કે.વી. જ્યોર્જ વિ. સરકારના સચિવ, જળ અને વીજ વિભાગ, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૦ એસ.સી. ૫૩ માં નિર્ધારિત કરાયેલા સિદ્ધાંત પર આધાર મૂકવામાં આવ્યો હતો.

૧૨. ઉપરોક્ત દલીલોનો બી.પી.એલ.ના વકીલ દ્વારા એવો પ્રતિવાદ કરવામાં આવ્યો કે વિદ્વાન કંપની ન્યાયાધીશ દ્વારા પસાર કરાયેલ હુકમ સંપૂર્ણપણે નિર્દોષ હતો; પક્ષકારો વચ્ચે પારિત થયેલ પંચનિવેડાને કારણે અપીલકર્તા હવે સુરક્ષિત લેણદાર રહ્યો નથી એવો અભિપ્રાય સર્વથા કોઈ જ સાર ધરાવતો નથી;

કે અધ્યક્ષ દ્વારા યોજાયેલી સુરક્ષિત લેણદારોની બેઠકમાં યોજના અથવા વ્યવસ્થા મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને અપીલકર્તા કંપનીને નોંધપાત્ર રકમ આપવામાં આવી હતી, પરંતુ તેણે તે સ્વીકારવાનો ઇનકાર કર્યો હતો; કે અપીલકર્તા તમામ કાનૂની હેતુઓ માટે સુરક્ષિત લેણદાર તરીકે યથાવત રહ્યો હતો અને તેથી તે સંબંધિત યોજનાથી બંધાયેલ હતો.

૧૩. વિભાગીય ખંડપીઠે અપીલકર્તા કંપનીના પક્ષમાં બી.પી.એલ. દ્વારા કરવામાં આવેલ હાઇપોથેકેશનના દસ્તાવેજનો ઉલ્લેખ કર્યો અને એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો કે અપીલકર્તા-કંપની એસ્કો ખાતું પ્રાપ્ત કરવા માટે અનુગામી કાર્યવાહી કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ હતી; કે ચાર્જની રચના સંબંધિત ઔપચારિકતાઓ યોગ્ય રીતે અનુસરવામાં આવી હતી; કે મધ્યસ્થતા પુરસ્કારમાં બી.પી.એલ.એ રચાયેલ ચાર્જ દૂર કરવા સંમતિ આપી હતી એવો કોઈ ઉલ્લેખ નહોતો; અને ચાર્જ દૂર કરાવી લેવો તેવી સહમતિભરી સ્થિતિના અભાવે અપીલકર્તા સુરક્ષિત લેણદાર તરીકે યથાવત્ રહ્યો હતો અને મધ્યસ્થતા પુરસ્કાર પસાર થવાથી તેની સ્થિતિમાં કોઈ ફેરફાર સર્જાયો નહોતો.

૧૪. વિભાગીય ખંડપીઠે દલીલોની મૂલવણી કરતાં વધુમાં એવું ઠરાવ્યું કે હાઇપોથેકેશનનો દસ્તાવેજ અમલમાં આવ્યા પછી અપીલકર્તા સુરક્ષિત લેણદાર હતો; કે એકવાર ચાર્જની રચના થઈ જાય પછી જરૂરી પગલાં લેવાય ત્યાં સુધી તે પક્ષકારોને બંધનકારક રહેતો હતો; અને કંપનીના વિદ્વાન ન્યાયાધીશે નોંધેલ

તારણ નિર્વિવાદ હતું. તે સિવાય, વિભાગીય ખંડપીઠે આ હકીકતનો પણ નોંધ લીધો કે જેમને પ્રતિકૂળ અસર થવાની હતી તે વ્યક્તિઓ અપીલમાં પક્ષકારો નહોતા. આ દૃષ્ટિએ તેણે અપીલ નામંજૂર કરી હતી. ઉક્ત ચુકાદો અને હુકમ આ અપીલમાં પડકારનો વિષય છે.

૧૫. અમે અપીલકર્તા તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શ્યામ દીવાન તથા સામાવાળા તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી વી. ગિરીને સાંભળ્યા છે.

૧૬. શ્રી દિવાન દ્વારા એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે એકવાર પક્ષકારો વચ્ચે સંમતિથી મધ્યસ્થ નિર્ણય પસાર થઈ જાય, ત્યારબાદ તે અપીલકર્તાની સુરક્ષિત ઋણદાતા તરીકેની સ્થિતિનો અંત લાવે છે અને તે સંપૂર્ણપણે ભિન્ન આધાર પર ઊભો રહે છે. વધુમાં એવો આગ્રહ કરવામાં આવે છે કે સુરક્ષિત ઋણદાતા તરીકેનું નોંધણીકરણ અપીલકર્તાને બંધનકર્તા નથી અને ખાસ કરીને ત્યારે તો નહીં જ, જ્યારે મધ્યસ્થ નિર્ણય અસ્તિત્વમાં આવી ગયો હોય. તેમનું કહેવું છે કે પક્ષકારોએ મધ્યસ્થતાના માર્ગે સમાધાન કર્યા પછી સુરક્ષિત ઋણદાતાની સંકલ્પનાત્મક આવશ્યકતાઓ અસ્તિત્વમાં જ રહી નહોતી. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ વધુમાં એવી દલીલ કરે છે કે ગીરો મુકવાની વ્યવસ્થા કદી કાર્યરત બની જ નહોતી, જે રેકૉર્ડ પરના વિવિધ દસ્તાવેજોથી સ્પષ્ટ થાય છે, અને તેથી હાઈકોર્ટે

કરેલ વિશ્લેષણ સંપૂર્ણપણે ભૂલભર્યું છે. એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે એકવાર ગીરો મુકવાનો દસ્તાવેજ ફળવતો બન્યો નથી, ત્યારે માત્ર કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ સુરક્ષિત ઋણદાતા તરીકેનું નોંધણીકરણ અપીલકર્તાને સુરક્ષિત ઋણદાતાની સ્થિતિ પ્રદાન કરી શકે નહિ અને કોઈપણ સ્થિતિમાં, તે નોંધણી તેને બંધનકર્તા બની શકે નહિ. તેમના દ્વારા વધુમાં એવી દલીલ રજૂ કરવામાં આવે છે કે એકવાર અપીલકર્તાએ મધ્યસ્થ દ્વારા અપાયેલ નિર્ણય સ્વીકારી લીધો હોય, ત્યારે તે સામાવાળા કંપની સામે અપીલકર્તા કંપનીને સુરક્ષિત ઋણદાતા તરીકે ગણવાના પ્રશ્ને પૂર્વનિર્ણયરૂપે કાર્ય કરે છે. તે સિવાય, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલનો આગ્રહ છે કે ઓર્ડર ૨, નિયમ ૨માં રહેલા સિદ્ધાંતો આ પ્રસંગે લાગુ પડે છે અને હાઇકોર્ટે તેને સંપૂર્ણપણે અવગણીને ગંભીર ભૂલ કરી છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે તેમના દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી રજૂઆતોના સમર્થનમાં કંપનીઝ અધિનિયમની વિવિધ જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કર્યો છે અને ફર્મ ચૂન્ના માલ રામ નાથ વિ. ફર્મ મૂળ ચંદ રામ ભગત, એ.આઈ.આર. ૧૯૨૮ પી.સી. ૯૯, જગદ બંદુ ચેટર્જી વિ. નીલિમા રાની, ૧૯૬૯ ૩ એસ.સી.સી. ૪૪૫, ઇન્ડિયન બેંક વિ. ઓફિશિયલ લિક્વિડેટર, કેમીન્સ એક્સપોર્ટ્સ (પી) લિ., ૧૯૯૮ ૫ એસ.સી.સી. ૪૦૧, રંગનાયકમ્મા વિ. કે.એસ. પ્રકાશ, ૨૦૦૮ ૧૫ એસ.સી. ૬૭૩ અને જીતેન્દ્ર નાથ સિંહ વિ. ઓફિશિયલ લિક્વિડેટર અને અન્ય, ૨૦૧૩ ૧ એસ.સી.સી. ૪૬૨ માં દર્શાવાયેલા અધિકારપ્રમાણો પર આધાર મૂક્યો છે

૧૭. સામાવાળા તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ગિરીએ, ઉપરોક્ત પ્રસ્તાવનાઓનો વિરોધ કરતાં, રજૂ કર્યું કે લવાદી ચુકાદો, ભલે તે સંમતિના આધારે આપવામાં આવ્યો હોય કે વિવાદના આધારે, તેને ડિકીનો દરજ્જો પ્રાપ્ત થાય છે; પરંતુ એવી ડિકી ગીર્વાભારનો અંત લાવતી નથી અને તેથી સુરક્ષિત દેવુંદારનો દરજ્જો છીનવી લેતી નથી. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે દલીલ કરી કે અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલ પરિત્યાગ હોવા છતાં, કાયદામાં તેને પ્રાપ્ત થયેલો કાનૂની દરજ્જો તેનાથી દૂર થતો નથી. અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ અને ૧૩૯ હેઠળ રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ નોંધણીના મુદ્દા પર તથા રેકૉર્ડ કેવી રીતે દર્શાવે છે કે દરજ્જો અને લવાદી ચુકાદો નોંધાયેલ દરજ્જામાં ફેરફાર લાવશે નહીં, તે બાબતે ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે. શ્રી ગિરીએ દલીલ કરી છે કે કોઈપણ રીતે કલ્પના કરી શકાય તેમ નથી કે રેસ જુડિકેટાનો સિદ્ધાંત હાલના કેસમાં લાગુ પડે, કારણ કે કાર્યવાહીનો સ્વભાવ ભિન્ન છે. તેમણે વધુમાં પણ આગ્રહપૂર્વક રજૂ કર્યું કે દિવાણી વિવાદને સી.પી.સી.ના ઓર્ડર ૨, નિયમ ૨ હેઠળ સર્જાયેલ પ્રતિબંધ લાગુ પડતો નથી. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે લોનનકુટ્ટી વિ. થોમ્મન અને અન્ય, ૧૯૭૬ ૩ એસ.સી.સી. ૫૨૮, હરબંસ સિંહ અને અન્ય વિ. સંત હરિ સિંહ અને અન્ય, ૨૦૦૯ ૨ એસ.સી.સી. ૫૨૬ અને ઇન્ડિયન બેંક વિ. ઓફિશિયલ લિક્વિડેટર, કેમીન્સ એક્સપોર્ટ્સ (પી) લિ. અને અન્ય, ૧૯૯૮ ૫ એસ.સી.સી. ૪૦૧ ના નિર્ણયો પર અમારું ધ્યાન દોર્યું.

૧૮. હકીકતોના વર્ણન અને જે દલીલો પ્રકાશિત કરવામાં આવી છે તે પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે બે હકીકતો વિવાદથી પર છે. પ્રથમ, અપીલકર્તાનું નામ અધિનિયમ હેઠળ કંપનીઓના રજિસ્ટ્રારના રેકૉર્ડમાં સામાવાળા કંપનીના સુરક્ષિત દેનદાર તરીકે નોંધાયેલ છે; અને દ્વિતીય, મધ્યસ્થ પંચે સંમતિના આધારે નિર્ણય આપ્યો છે અને તેને કાયદેસર અમલપાત્ર હુકમનામાનું સ્થાન પ્રાપ્ત છે. આ બે અવિવાદિત હકીકતોને ધ્યાનમાં રાખીને, અદાલતમાં ઉઠાવવામાં આવેલી પરસ્પર વિરોધી રજૂઆતોની આપણે મૂળવણી કરવી છે. આ સંદર્ભમાં, અધિનિયમની કલમ ૩૯૧ અને ૩૯૩ના સંબંધિત ભાગોનો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય રહેશે. તેઓ આ પ્રમાણે છે: "૩૯૧. (૧) જ્યાં સમાધાન અથવા વ્યવસ્થા પ્રસ્તાવિત કરવામાં આવે છે—

(એ) કોઈ કંપની અને તેના લેણદારો અથવા તેમના કોઈપણ વર્ગ વચ્ચે; અથવા

(બી) કંપની અને તેના સભ્યો અથવા તેમના કોઈપણ વર્ગ વચ્ચે; અદાલત કંપની અથવા કંપનીના કોઈપણ લેણદાર અથવા સભ્યની અરજી પર, અથવા જે કંપનીનું વિસર્જન ચાલી રહ્યું હોય તેવી સ્થિતિમાં લિક્વિડેટરની અરજી પર, પરિસ્થિતિ મુજબ, લેણદારોની અથવા લેણદારોના વર્ગની, અથવા સભ્યોની અથવા સભ્યોના વર્ગની બેઠક બોલાવવા, યોજવા અને અદાલત જે રીતે નિર્દેશ આપે તે રીતે ચલાવવા માટે હુકમ આપી શકે છે.

(૨) જો હાજર રહીને અને મતદાન કરતાં, વ્યક્તિગત રીતે અથવા, જ્યાં કલમ ૬૪૩ હેઠળ બનાવવામાં આવેલ નિયમો અનુસાર પ્રતિનિધિ દ્વારા મતદાન

કરવાની પરવાનગી હોય ત્યાં, પ્રતિનિધિ મારફતે, સભામાં ભાગ લેનાર દેવામાંદારો, અથવા દેવામાંદારોના વર્ગ, અથવા સભ્યો, અથવા સભ્યોના વર્ગમાં, જે તે પરિસ્થિતિ પ્રમાણે, સંખ્યાબળમાં બહુમતી ધરાવતા અને મૂલ્યમાં ચોથા ભાગમાંથી ત્રણ ભાગનું પ્રતિનિધિત્વ કરતાં લોકો કોઈ સમાધાન અથવા વ્યવસ્થા સાથે સંમત થાય, તો તે સમાધાન અથવા વ્યવસ્થા, જો અદાલત દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવે, તો જે તે પરિસ્થિતિ પ્રમાણે, તમામ દેવામાંદારો પર, તે વર્ગના તમામ દેવામાંદારો પર, તમામ સભ્યો પર, અથવા તે વર્ગના તમામ સભ્યો પર, તેમજ કંપની પર, અથવા, જે કંપનીનું સમાપન ચાલી રહ્યું હોય તેવા કિસ્સામાં, કંપનીના લિક્વિડેટર અને ફાળો આપનારાઓ પર પણ બંધનકર્તા રહેશે:

પરંતુ શરતે કે કોઈપણ સમાધાન અથવા વ્યવસ્થાને મંજૂરી આપતો કોઈ હુકમ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવશે નહીં, જ્યાં સુધી અદાલતને એ સંતોષ ન થાય કે કંપનીએ અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિએ, જેમના દ્વારા ઉપકલમ (૧) હેઠળ અરજી કરવામાં આવી છે, તેણે સોગંદનામા દ્વારા અથવા અન્ય રીતે કંપની સંબંધિત તમામ મહત્વપૂર્ણ હકીકતો અદાલત સમક્ષ જાહેર કરી છે, જેમ કે કંપનીની તાજી નાણાકીય સ્થિતિ, કંપનીના હિસાબો અંગેનો તાજો લેખાપરીક્ષકનો અહેવાલ, કલમ ૨૩૫ થી ૨૫૧ હેઠળ કંપની સંબંધિત કોઈપણ તપાસ કાર્યવાહી બાકી હોવાની સ્થિતિ, અને તે જેવી અન્ય બાબતો."

XXXXXX XXXXXX XXXXXX

"૩૯૩. (૧) જ્યાં લેણદારોની અથવા લેણદારોના કોઈ વર્ગની, અથવા સભ્યોની અથવા સભ્યોના કોઈ વર્ગની બેઠક કલમ ૩૯૧ હેઠળ બોલાવવામાં આવે છે, –

(એ) જે બેઠક બોલાવતી દરેક નોટિસ કોઈ ઋણદાતા અથવા સભ્યને મોકલવામાં આવે છે, તેની સાથે સમાધાન અથવા વ્યવસ્થાની શરતો દર્શાવતું અને તેની અસર સમજાવતું એક નિવેદન પણ મોકલવામાં આવશે, અને વિશેષરૂપે, કંપનીના ડિરેક્ટરો, મેનેજિંગ ડિરેક્ટરો, મેનેજિંગ એજન્ટો, સેક્રેટરીઓ અને ટ્રેઝરરો અથવા મેનેજરના કોઈપણ મહત્વપૂર્ણ હિતો, તેઓ એવી હેસિયતમાં હોય કે કંપનીના સભ્યો અથવા ઋણદાતાઓ તરીકે હોય અથવા અન્યથા, તેમજ તે હિતો પર સમાધાન અથવા વ્યવસ્થાની અસર, જો અને જેટલા અંશે, તે અન્ય વ્યક્તિઓના સમાન હિતો પર થતી અસરથી ભિન્ન હોય, તે જણાવવામાં આવશે; અને

(બી) જાહેરખબર દ્વારા આપવામાં આવતી બેઠક બોલાવતી દરેક સૂચનામાં, ઉપરોક્ત મુજબનું એવું નિવેદન અથવા તે સ્થળ અને તે રીતની જાણકારીનો સમાવેશ કરવામાં આવશે કે જ્યાં અને જે રીતથી બેઠકમાં હાજર રહેવા હકદાર લેણદારો અથવા સભ્યો ઉપરોક્ત મુજબના એવા નિવેદનની નકલો મેળવી શકે."

૧૯. કલમ ૩૯૧ની ઉપકલમ (૧) એ જોગવાઈ કરે છે કે સમાધાન અથવા ગોઠવણ કોઈ કંપની અને તેના લેણદારો અથવા તેમના કોઈ વર્ગ વચ્ચે અથવા

કોઈ કંપની અને તેના સભ્યો અથવા તેમના કોઈ વર્ગ વચ્ચે પ્રસ્તાવિત કરી શકાય છે. તે બધા લેણદારો અથવા બધા સભ્યો વચ્ચે હોવું આવશ્યક નથી. સંદર્ભાનુસાર, "લેણદારોનો વર્ગ" અથવા "સભ્યોનો વર્ગ" નો અર્થ અને ભાવ અલગ છે. અધિનિયમ હેઠળ યોજનાની મંજૂરીનો પ્રશ્ન વિચારણા માટે ઊભો થાય ત્યારે તે મહત્વ પ્રાપ્ત કરે છે. કોઈ યોજનાની મંજૂરી સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, કંપની અદાલતે સંબંધિત લેણદારોના અથવા સભ્યોના તે વર્ગની બેઠક બોલાવવાનો નિર્દેશ આપવાનો રહે છે અને માત્ર ત્યારે જ, જ્યારે યોજનાને લેણદારોના અથવા સભ્યોના તે વર્ગ દ્વારા, જે વ્યક્તિગત રીતે અથવા પ્રતિનિધિ મારફતે હાજર હોય, મૂલ્યના હિસાબે ૩/૪ બહુમતીનું પ્રતિનિધિત્વ કરતી સંખ્યાત્મક બહુમતીથી મંજૂરી આપવામાં આવે, ત્યારે જ તે સંબંધિત લેણદારોના અથવા સભ્યોના તે વર્ગ પર બાંધકામરૂપ બને છે. એકવાર મતદાન થઈ જાય અને ૩/૪ બહુમતીએ યોજનાના પક્ષમાં મત આપ્યો હોય, પછી જેઓ અસહમત રહ્યા હોય અને યોજનાના વિરુદ્ધ મત આપ્યો હોય અથવા જેઓ મૌન રહ્યા હોય, તેઓ ઉપર પણ તે બાંધકામરૂપ બને છે.

૨૦. અધિનિયમની કલમ ૩૯૧ અને ૩૯૩ અંગે કંપની અદાલતની સત્તાઓના વ્યાપ અને પરિસીમાનો તથા અદાલતની ભૂમિકાનો વિશ્લેષણ કરતાં, મીહીર એચ. મફતલાલ વિ. મફતલાલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ., ૧૯૯૭ ૧ એસ.સી.સી. ૫૭૯ ના કેસમાં દ્વિ-ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:—

સંબંધિત દેણદારો અથવા સભ્યોના બહુમતી દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવી હોય છતાં આવી યોજનાને મંજૂરિ આપતાં પહેલાં અદાલતે આ બાબતે સંતુષ્ટ થવું જરૂરી છે કે કંપનીએ અથવા કલમ ૩૯૧ ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ આવી મંજૂરિ માટે અરજદાર બનેલા અન્ય કોઈ વ્યક્તિએ તે કલમની ઉપકલમ (૨) ના પરંતુકમાં ઉલ્લેખિત તમામ સંબંધિત બાબતોનો ખુલાસો કર્યો છે. દેણદારો અથવા સભ્યોની બેઠકો, અથવા જેમના માટે યોજના પ્રસ્તાવિત છે એવા તેમના અનુરૂપ વર્ગોની બેઠકો અંગે, કલમ ૩૯૧(૧)(એ) દ્વારા આ ફરજ નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે કે ઉક્ત જોગવાઈમાં કલ્પાયેલ જરૂરી માહિતી સંબંધિત મતદાતાઓના વિચારાર્થે પણ રજૂ કરવી આવશ્યક છે, જેથી જે સંબંધિત પક્ષકારો સમક્ષ યોજનાને મતદાન માટે રજૂ કરવામાં આવે છે તેઓ યોજનાના પક્ષમાં મત આપવો કે તેના વિરોધમાં મત આપવો તે બાબતે જાણકારીપૂર્ણ અને નિષ્પક્ષ નિર્ણય લઈ શકે. કલમ ૩૯૧ અને ૩૯૩ ની સંબંધિત જોગવાઈઓના સંયુક્ત વાચનથી તરત જ સ્પષ્ટ થાય છે કે આવી યોજનાને મંજૂરિ આપવા માટે જેના સમક્ષ કંપની અદાલતને આમંત્રિત કરવામાં આવે છે, તેને માત્ર શેરહોલ્ડરો અથવા દેણદારો અથવા તેમના અનુરૂપ વર્ગોની, જેઓએ આવશ્યક બહુમતીથી યોજનાના પક્ષમાં મત આપ્યો હોઈ શકે એવી બહુમતીના સ્વયં દાવા પર આધાર રાખવો નથી, પરંતુ અદાલતે યોજનાના લાભ અને ગેરલાભનો વિચાર કરીને એ નિર્ધારિત કરવું પડે છે કે યોજના ન્યાયસંગત, વાજબી અને યોગ્ય છે કે નહીં અને કાયદાની કોઈ જોગવાઈના વિરોધમાં નથી તથા કોઈ જાહેર નીતિનું ઉલ્લંઘન કરતી નથી. આ બાબત સમાધાન અથવા ગોઠવણની એ મૂળભૂત સંકલ્પનામાં જ અંતર્નિહિત છે,

જેને કાયદાની અદાલતની મંજૂરી પ્રાપ્ત કરવી આવશ્યક છે. જો અદાલત આ નિષ્કર્ષે પહોંચે કે પક્ષકારો વચ્ચે થયેલી સમાધાન અથવા ગોઠવણની કોઈ યોજના અન્યાયકારી અથવા ગેરકાયદેસર છે અથવા અન્ય રીતે જે શેરહોલ્ડરો અથવા દેણદારોના વર્ગ માટે તે બનાવવામાં આવી છે તેમના પ્રત્યે અયોગ્ય અથવા અન્યાયપૂર્ણ છે, તો આવશ્યક બહુમતી દ્વારા સમર્થિત હોય છતાં કાયદાની કોઈ અદાલત એવી યોજનાને કદી સ્વીકારશે નહીં. પરિણામે એવું કહી શકાય નહીં કે કંપની અદાલત, જેના સમક્ષ સંબંધિત કંપની દ્વારા પ્રસ્તુત કરવામાં આવેલી એવી યોજનાને મંજૂરી આપવા માટે અરજી કરવામાં આવે છે, અને જેને દેણદારો અથવા સભ્યો અથવા તેમના કોઈ વર્ગનું આવશ્યક બહુમતી સમર્થન મળ્યું હોય, તેને માત્ર રબર સ્ટેમ્પ તરીકે જ કાર્ય કરવાનું છે અને લગભગ સ્વયંસ્ફૂર્ત રીતે એવી યોજનાને પોતાની મંજૂરીની મુદ્રા મૂકી દેવાની છે. આ તો સ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે એક વાર યોજનાને અદાલત દ્વારા મંજૂરી મળી જાય, ત્યારબાદ તે અસહમત અલ્પમત શેરહોલ્ડરો અથવા દેણદારો પર પણ બાંધકારીરૂપે બનશે. તેથી, સંબંધિત યોજનાને મંજૂરી આપવા પોતાની મંજૂરીની મુદ્રા મૂકતી વખતે કંપની અદાલતે તેમની દૃષ્ટિએ પણ યોજનાની ન્યાયસંગતતા ધ્યાનમાં રાખવી આવશ્યક છે.

૨૧. ત્યારબાદ, અદાલતે અધિનિયમની કલમ ૩૯૨ નો ઉલ્લેખ કર્યો. ઉક્ત જોગવાઈ કંપની અદાલતના પર્યવેક્ષક અધિકારક્ષેત્ર સાથે સંબંધિત છે. તે જોગવાઈનું પુનરુત્પાદન કરવું આવશ્યક છે:

"૩૯૨. (૧) જ્યારે વડી અદાલત કોઈ કંપની અંગે સમાધાન અથવા વ્યવસ્થા મંજૂર કરતી કલમ ૩૯૧ હેઠળ હુકમ કરે છે, ત્યારે તે—

(એ) સમાધાન અથવા વ્યવસ્થાના અમલીકરણ પર દેખરેખ રાખવાની સત્તા ધરાવશે; અને

(બી) આવા હુકમ કરતી વખતે અથવા ત્યારબાદ કોઈપણ સમયે, સમાધાન અથવા વ્યવસ્થા યોગ્ય રીતે અમલમાં રહી શકે તે માટે જરૂરી માને તે મુજબ કોઈપણ બાબત અંગે આવા નિર્દેશો આપી શકે અથવા સમાધાન અથવા વ્યવસ્થામાં એવા ફેરફારો કરી શકે.

(૨) જો ઉપરોક્ત અદાલતને એવો સંતોષ થાય કે કલમ ૩૯૧ હેઠળ મંજૂર કરાયેલ સમાધાન અથવા વ્યવસ્થા, ફેરફારો સાથે અથવા વગર, સંતોષકારક રીતે અમલમાં મૂકી શકાય તેમ નથી, તો તે, સ્વપ્રેરણાથી અથવા કંપનીના કારોબારમાં હિત ધરાવતી કોઈપણ વ્યક્તિની અરજી પર, કંપનીને સમેટી લેવાનો હુકમ કરી શકે છે, અને એવો હુકમ આ અધિનિયમની કલમ ૪૩૩ હેઠળ કરવામાં આવેલ હુકમ ગણાશે.

(૩) આ કલમની જોગવાઈઓ, શક્ય હોય તેટલી હદ સુધી, તેવી કંપનીને પણ લાગુ પડશે જેના સંબંધે આ અધિનિયમના પ્રારંભ પહેલાં ભારતીય કંપનીઓ અધિનિયમ, ૧૯૧૩ (૧૯૧૩ નું ૭) ની કલમ ૧૫૩ હેઠળ સમાધાન અથવા ગોઠવણને મંજૂરી આપતો હુકમ કરવામાં આવ્યો હોય."

૨૨. ઉક્ત સંદર્ભમાં, અદાલતે આ પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો કે શું તેને અપીલ સત્તાધિકારી સમાન અધિકારક્ષેત્ર છે કે જેથી તે યોજનાની સૂક્ષ્મતાથી તપાસ કરી શકે અને સ્વતંત્ર નિષ્કર્ષે પહોંચી શકે કે યોજના અમલમાં જવા દેવી જોઈએ કે નહીં, અને શું બહુમતી લેણદારો અથવા સભ્યોએ, તેમના સંબંધિત વર્ગ મારફતે, કલમ ૩૯૧ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ આવશ્યક હોય તે મુજબ યોજનાને મંજૂરી આપી છે કે નહીં. અદાલતે અવલોકન કર્યું કે કંપની અને લેણદારો તેમજ સભ્યો વચ્ચેના સમાધાન અથવા વ્યવસ્થાની સ્વભાવગત પ્રકૃતિ ધ્યાનમાં રાખવી આવશ્યક છે, કારણ કે યોજનાના પક્ષકારોની એ વ્યાપારી વિવેકબુદ્ધિ છે કે જેઓએ જરૂરી બહુમતી મતથી સમર્થન આપી યોજનાની ઉપયોગિતા અને યોગ્યતા અંગે જાણપૂર્વકનો નિર્ણય લીધો છે. તેથી, અદાલત અપીલની અદાલત તરીકે કાર્ય કરતી નથી અને સમાધાનના સંબંધિત પક્ષકારોના જાણપૂર્વકના અભિપ્રાય ઉપર નિર્ણયાસન ગહન રીતે ગોઠવતી નથી, કારણ કે તે બાબત સંબંધિત પક્ષકારોની કોર્પોરેટ અને વ્યાપારી વિવેકબુદ્ધિના ક્ષેત્રમાં આવે છે, અને વધુમાં અદાલત પાસે ન તો તેવા પ્રકારની વિશેષ નિપુણતા છે અને ન તો તેવું અધિકારક્ષેત્ર છે કે જેથી તે જરૂરી બહુમતી દ્વારા યોજનાને અનુમોદિત કરનાર કંપનીના લેણદારો અને સભ્યો દ્વારા પ્રયોગમાં લાવવામાં આવેલી વ્યાપારી વિવેકબુદ્ધિમાં ઊંડાણપૂર્વક પ્રવેશ કરી શકે. અંતે અદાલતે ઠરાવ્યું કે તેને પર્યવેક્ષી અધિકારક્ષેત્ર પ્રાપ્ત છે, જે અધિનિયમની કલમ ૩૯૨માં વપરાયેલી ભાષા સાથે પણ સુસંગત છે. તે સંદર્ભમાં, અદાલતે બકલી ઓન ધ કંપનીઝ એક્ટ, ૧૪મી આવૃત્તિમાં વારંવાર

ઉદ્ભૂત થયેલા અવતરણમાં નોંધાયેલા અવલોકનોનો ઉલ્લેખ કર્યો. તે આ પ્રમાણે છે:

તેની મંજૂરી આપવાની સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે અદાલત, પ્રથમ તો, કાયદાની જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું છે કે નહીં તે નિહાળશે; બીજું, બેઠકમાં હાજર રહેનારાઓ દ્વારા તે વર્ગનું યથોચિત પ્રતિનિધિત્વ થયું હતું કે નહીં અને કાયદેસર બહુમતી સદ્ભાવપૂર્વક કાર્ય કરી રહી છે કે નહીં તથા તેઓ જે વર્ગનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા હોવાનું દર્શાવે છે, તે વર્ગના હિતોને પ્રતિકૂળ એવા હિતોના પ્રોત્સાહન માટે અલ્પમતી પર બળજબરી તો કરતી નથી ને; અને ત્રીજું, તે વ્યવસ્થા એવી છે કે સંબંધિત વર્ગનો એક બુદ્ધિશાળી અને પ્રામાણિક વ્યક્તિ, જે તેનાં હિતના સંદર્ભમાં કાર્યરત હોય, વાજબી રીતે તેને મંજૂરી આપી શકે.

અદાલત માત્ર એટલું જોવા માટે બેઠી નથી કે બહુમતી સદ્ભાવે કાર્ય કરી રહી છે અને તે પછી બેઠકના નિર્ણયની નોંધણી કરી દે; પરંતુ સાથે સાથે, અદાલત બેઠકના નિર્ણયથી ભિન્ન મત રાખવામાં ધીમી રહેશે, જો સુધી કે તો વર્ગ સાથે યોગ્ય રીતે પરામર્શ કરવામાં આવ્યો ન હોય, અથવા બેઠકે તે મુદ્દાનો વિચાર તે વર્ગના હિતને ધ્યાનમાં રાખીને કર્યો ન હોય, જેને બંધનકારક બનાવવાનો તેને અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે, અથવા યોજનામાં કોઈ ખામી જણાય નહીં."

૧૮. અદાલતે કંપની અને તેના ઋણદાતાઓ અથવા શેરધારકો વચ્ચેની વ્યવસ્થાની યોજના અથવા સમાધાનને મંજૂરી આપવા માટે આહ્વાનિત કંપની અદાલતની સત્તા અને અધિકારક્ષેત્ર સંબંધિત સિદ્ધાંત નિષ્કર્ષવા માટે

એલાબામા, ન્યૂ ઓર્લિઅન્સ, ટેક્સાસ એન્ડ પેસિફિક જંક્શન રેલ્વે કો. રે, ૧૮૯૧ ૧ એ ૨૧૩ ના નિર્ણયનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો હતો. ઉક્ત અધિકૃત નિર્ણયમાં ઉદ્ઘૂત કરેલ લિન્ડલે, એલ.જે. ના અવલોકનો નીચે મુજબ છે:

અદાલતે જે કરવાનું હોય છે તે, સૌપ્રથમ, એ જોવાનું છે કે તે કાયદાની જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું છે કે નહીં; અને, બીજું, અલ્પમત સદ્ભાવપૂર્વક વર્તી રહ્યું છે કે નહીં. અદાલતે એ પણ જોવાનું છે કે અલ્પમતને એવા બહુમત દ્વારા દબાવી દેવામાં તો આવતું નથી ને, જેના પોતાના હિતો હોય અને જે હિતો તેઓ જે અલ્પમતને બળજબરીથી વશમાં કરવા માંગે છે તેના હિતો સાથે ટકરાતા હોય. તેનાથી આગળ, અદાલતે યોજનાની સમીક્ષા કરીને જોવાનું છે કે શું તે એવી યોજના છે કે નહીં કે જેને પ્રામાણિકતાપૂર્વક કાર્ય કરતા વ્યક્તિઓ, અને પોતાના પ્રતિનિધિત્વ હેઠળ આવેલા લોકોના હિતોને ધ્યાનમાં રાખીને તેમના સમક્ષ રજૂ થયેલી યોજનાને જોતા, એવો અભિપ્રાય અપનાવે જે વ્યવસાયિક લોકો વાજબી રીતે અપનાવી શકે. અદાલતે યોજનાને જોવી જોઈએ, અને જોવું જોઈએ કે અધિનિયમનું પાલન કરવામાં આવ્યું છે કે નહીં, બહુમત સદ્ભાવપૂર્વક કાર્ય કરી રહ્યું છે કે નહીં, અને શું તેઓ જે વર્ગનું પ્રતિનિધિત્વ કરવાનો દાવો કરે છે તેના હિતોના પ્રતિકૂળ હિતોને પ્રોત્સાહન આપવા માટે અલ્પમત પર બળજબરી તો કરી રહ્યા નથી ને; અને ત્યારબાદ જોવું જોઈએ કે યોજના વાજબી છે કે નહીં અથવા તેના વિરુદ્ધ કોઈ વાજબી આક્ષેપ છે કે નહીં,

અથવા એવો કોઈ આક્ષેપ છે કે નહીં કે જેના વિષે કોઈપણ વાજબી માણસ કહી શકે કે તે તેને મંજૂરી આપી શકતો નથી.

૨૪. ફાય, એલ.જે. ની નોંધણીઓ પણ પુનરુત્પાદિત કરવામાં આવી હતી. એન્ગ્લો-કોન્ટિનેન્ટલ સપ્લાય કો. લિ. રે, ૧૯૨૨ ૨ ચ ૭૨૩ માં આવેલ નિર્ણય તથા કર્મચારી યુનિયન વિ. હિન્દુસ્તાન લીવર લિ., ૧૯૯૫ સપ્પ ૧ એસસીસી ૪૯૯ માં ત્રણ-ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠ દ્વારા અપાયેલા ચુકાદાનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો અને અંતે, નીચેના સિદ્ધાંતો નિષ્કર્ષરૂપે બહાર પાડવામાં આવ્યા:

ઉપરોક્ત સ્થિતિ થયેલી કાનૂની સ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતાં, તેથી, કંપની અદાલતના અધિકારક્ષેત્રનો વ્યાપ અને પરિધિ સ્પષ્ટપણે નિર્ધારિત થઈ ગયો છે. આવા અધિકારક્ષેત્રની નીચે મુજબની વ્યાપક રૂપરેખાઓ પ્રગટ થઈ છે:

૧. મંજૂરી આપનારી અદાલતે આ બાબત સુનિશ્ચિત કરવી રહે છે કે આવા આયોજનને સમર્થન આપવા માટે આવશ્યક બધી વૈધાનિક પ્રક્રિયાનું પાલન કરવામાં આવ્યું છે અને કલમ ૩૯૧(૧)(એ) દ્વારા અભિપ્રેત જરૂરી બેઠકો યોજવામાં આવી છે.

૨. અદાલતની મંજૂરી માટે રજૂ કરવામાં આવેલી યોજના, કલમ ૩૯૧ ઉપકલમ (૨) મુજબ આવશ્યક બહુમતીના મતોથી સમર્થિત છે.

૩. કે દેવાનાઓ અથવા સભ્યો અથવા તેમની કોઈપણ શ્રેણીની સંબંધિત બેઠકો પાસે સંબંધિત સામગ્રી ઉપલબ્ધ હતી જેથી મતદારોને પ્રસ્નાધીન યોજનાને મંજૂરી આપવા અંગે માહિતીસભર નિર્ણય પર પહોંચવામાં સક્ષમ બનાવે. કે મતદારોની સંબંધિત શ્રેણીનો બહુમતીનો નિર્ણય સમગ્ર શ્રેણી પ્રત્યે ન્યાયસંગત અને વાજબી છે, જેથી તે શ્રેણીના અસહમત સભ્યોને પણ કાયદેસર રીતે બંધનકારક બને.

૪. કલમ ૩૯૩(૧)(એ) દ્વારા દર્શાવાયેલ બધી જરૂરી સામગ્રી, કલમ ૩૯૧ ઉપકલમ (૧) દ્વારા અવલોકિત સંબંધિત બેઠકોમાં મતદારો સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે છે.

૫. કે આવા યોજનાને મંજૂરિ મેળવવા ઈચ્છતા સંબંધિત અરજદાર દ્વારા અધિનિયમની કલમ ૩૯૧ ની ઉપકલમ (૨) ની પરંતુકમાં કલ્પાયેલ તમામ આવશ્યક સામગ્રી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે અને અદાલત તે અંગે સંતોષ પામે.

૬. પ્રસ્તાવિત સમાધાન અને ગોઠવણની યોજના કાનૂનની કોઈ જોગવાઈનું ઉદ્બંધન કરતી હોવાનું જણાતું નથી અને તે જાહેર નીતિના વિરુદ્ધ પણ નથી. આ બાબતમાં સંતોષ મેળવવા માટે યોજનાના મૂળભૂત આશયનું નિર્ધારણ કરવાના હેતુથી, અદાલત, જરૂરી હોય તો, યોજનાના પૃષ્ઠભૂમિમાં રહેલા દેખીતાં કોર્પોરેટ હેતુના આવરણને ભેદી શકે છે અને તેનું ન્યાયસંગત રીતે એક્સ-રે સમાન પરીક્ષણ કરી શકે છે.

૭. કે કંપની અદાલતે પોતાને આ બાબતે પણ સંતુષ્ટ કરવાનું હોય છે કે સભ્યો અથવા સભ્યોનો વર્ગ, અથવા ઋણદાતાઓ અથવા ઋણદાતાઓનો વર્ગ, જે સ્થિતિ હોય તે મુજબ, પ્રામાણિકતા પૂર્વક અને સદ્ભાવથી કાર્ય કરતા હતા અને જે સમાન વર્ગનું તેઓ પ્રતિનિધિત્વ કરતા હોવાનો દાવો કરતા હતા તે વર્ગના અલ્પમત સભ્યોના હિતને પ્રતિકૂળ હોય તેવા કોઈ હિતને આગળ વધારવા માટે તેઓ તેમના પર દબાણ કરતા ન હતા.

૮. કે સમગ્ર યોજના પણ, જેઓનું પ્રતિનિધિત્વ તેઓ કરે છે અને જેઓના હિતાર્થે આ યોજના બનાવવામાં આવી છે તે વર્ગને લાભકારક એવો વાણિજ્યિક નિર્ણય લેતા સમજદાર વ્યાવસાયિક વ્યક્તિઓના દષ્ટિકોણથી, ન્યાયસંગત, સમચિત અને વાજબી હોવાનું પણ જણાય છે.

૯. ઉપરોક્ત રીતે અદાલતની મંજૂરી મેળવવા માટેની યોજનાની આવશ્યકતાઓ સંબંધિત વ્યાપક પરિમાણો પૂર્ણ થયેલા હોવાનું જણાય પછી, તે વર્ગના વ્યક્તિઓના બહુમતીજનોએ સંપૂર્ણ જાણકારી અને સમજ સાથે યોજનાને પોતાની મંજૂરી આપી હોય ત્યારે, અદાલતને તેમની વ્યાપારી સમજદારીની સામે અપીલરૂપે બેસવાની કોઈ વધુ અધિકારક્ષેત્ર રહેશે નહીં, ભલે અદાલતના મતે કંપની તથા તેના સભ્યો અથવા દેણદારો, જેમના માટે આ યોજના ઘડવામાં આવી છે, માટે તેથી વધુ સારી યોજના શક્ય હોય. માત્ર તે કારણસર અદાલત આવી યોજનાને મંજૂરી આપવાનો ઇનકાર કરી શકશે નહીં, કારણ કે એવું કરવું

અદાલત તેના દેખરેખના અધિકારક્ષેત્રના બદલે યોજનાની બાબતમાં અપીલી અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે તેવું ગણાશે.

સમજૂતી અને વ્યવસ્થાની યોજના મંજૂર કરવા માટે આવાહિત કંપની અદાલતના અધિકારક્ષેત્રની વ્યાપ્તિ અને પરિધિના ઉપરોક્ત માપદંડો સર્વસમાવેશક નથી, પરંતુ અદાલતના અધિકારક્ષેત્રની સીમારેખાઓનું માત્ર વ્યાપક દૃષ્ટાંતરૂપ દર્શન કરે છે."

રપ. આ પરિપ્રેક્ષ્યમાં, અમે પામરનાં 'કંપની કાયદા' વિષયક ગ્રંથ, રપમી આવૃત્તિનો ઉલ્લેખ ઉપયોગી રીતે કરી શકીએ છીએ, જેમાં વર્ગની સંકલ્પનાનું નિરૂપણ કરતાં નીચે મુજબ જણાવવામાં આવ્યું છે:—

"વર્ગ શું બને છે:

અદાલત આ તબક્કે પોતે કયા વર્ગના લેણદારો અથવા સભ્યોને યોજનાના પક્ષકાર બનાવવાના જોઈએ તે અંગે વિચાર કરતી નથી. આ બાબત કંપનીએ, યોજના જે હાંસલ કરવા માટે રજૂ કરે છે તે અનુસાર, નક્કી કરવાની હોય છે. બેઠકો બોલાવવાના હુકમ માટેની અરજી પ્રારંભિક પગલું છે, જેમાં અરજદાર એ જોખમ સ્વીકારે છે કે ન્યાયાધીશે, સામાન્ય રીતે અરજદારની વિનંતિ પર, જે વર્ગો નિશ્ચિત કર્યા હોય તે કલમના અંતિમ હેતુ માટે પૂરતા છે, અને જોખમ એ છે કે જો પરિણામે, અને અમે 'પરિણામે' શબ્દો પર ભાર મૂકીએ છીએ, તે અપૂરતા હોવાનું પ્રગટ થાય, તો યોજનાને મંજૂરી આપવામાં આવશે નહીં.' જો, ઉદાહરણ તરીકે,

સામાન્ય હિસ્સેદારોના અધિકારોમાં ફેરફાર કરવાના હોય, પરંતુ પ્રાધાન્ય હિસ્સેદારોના અધિકારોને સ્પર્શવામાં આવતાં ન હોય, તો સામાન્ય હિસ્સેદારોની બેઠક જરૂરી થશે પરંતુ પ્રાધાન્ય હિસ્સેદારોની નહીં. જો કોઈ વર્ગની અંદર વિવિધ એવા જૂથો હોય જેઓના હિતો બાકીના વર્ગથી ભિન્ન હોય, અથવા જેઓ સાથે યોજના હેઠળ અલગ રીતે વર્તવાનું હોય, તો આવા જૂથોને યોજનાના હેતુ માટે અલગ વર્ગ તરીકે ગણવા જ પડશે. વધુમાં, જ્યારે કંપનીએ નક્કી કર્યું હોય કે કયા વર્ગો યોજનાના જરૂરી પક્ષકારો છે, ત્યારે એવું બની શકે છે કે કોઈ એક વર્ગમાં થોડા જ વ્યક્તિઓ હોય અને તેઓ બધા જ યોજના દ્વારા બંધાયેલા રહેવા તૈયાર હોય. તેવી સ્થિતિમાં, તે વર્ગની બેઠક યોજવાની પ્રથા નથી, પરંતુ તે વર્ગને યોજનાનો પક્ષકાર બનાવવામાં આવે છે અને તેના તમામ સભ્યોની યોજના દ્વારા બંધાયેલા રહેવા સંમતિ પ્રાપ્ત કરવામાં આવે છે. તેમ છતાં, કલમ હેઠળ અદાલતને અધિકારિતા પ્રાપ્ત થાય તે માટે ઓછામાં ઓછી એક વર્ગ બેઠક યોજાવું આવશ્યક છે."

૨૧. આ સંદર્ભમાં, બોવેન, એલ.જે. દ્વારા જણાવ્યા મુજબ સોવરીન લાઈફ એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ડોડ, ૧૮૯૨ ૨ ક્યૂબી(સીએ) ૫૭૩ના એક અવતરણનો ઉલ્લેખ યોગ્ય રહેશે. તે નીચે મુજબ છે:

એ સ્પષ્ટ જણાય છે કે અમારે "વર્ગ" શબ્દને એવો અર્થ આપવો જોઈએ જેનાથી આ કલમનો અમલ એવો ન થાય કે તેનું પરિણામ જમી અને અન્યાયરૂપ બને, અને તે અર્થ એવો મર્યાદિત રાખવો જોઈએ કે જે માત્ર તેવા વ્યક્તિઓ સુધી

સીમિત રહે જેમના હકો એટલા ભિન્ન ન હોય કે તેમના માટે પોતાના સામાન્ય હિતને ધ્યાનમાં રાખીને પરસ્પર પરામર્શ કરવો અશક્ય બને.

૨૬. લેણદારોના વર્ગીકરણનો હેતુ પોતાનું મહત્વ ધરાવે છે. આ જ ઉદ્દેશ્યથી, જ્યારે કોઈ વર્ગને મર્યાદિત કરવો હોય, ત્યારે તે સિદ્ધાંત સમરૂપતા અને હિતની સામ્યતા પર આધારિત હોવો જોઈએ. એ જોવાનું રહે છે કે પરસ્પર વિરોધી હિત ધરાવતા અસમાન વર્ગોને કોઈપણ પ્રકારના અયોગ્ય અન્યાયથી બચવા માટે એક જ ખાંચામાં ન મૂકી દેવામાં આવે. ઉદાહરણ તરીકે, કોઈ અસુરક્ષિત લેણદાર જેણે દાવો દાખલ કર્યો હોય અને હુકમનામું મેળવ્યું હોય, તે સુરક્ષિત લેણદાર બની જતો નથી. તેને અન્ય અસુરક્ષિત લેણદારોની જ સમાન શ્રેણીમાં મૂકવો પડે (જુઓ, હેલ્સબરીઝ લોઝ ઓફ ઇન્ડિયા, ૨૦૦૭, ખંડ ૨૭).

૨૭. ઉપરોક્ત પ્રમાણે વર્ગની સ્થિતિ સંબંધિત પરિસ્થિતિ હોવાથી, આ તબક્કાએ, હાલના કેસમાં નિર્ણાયક એવા મૂળભૂત તથ્યોની મૂળવણી કરવી આવશ્યક છે. તથ્યોનું વર્ણન સ્પષ્ટ કરે છે કે અપીલકર્તા કંપનીએ સામાવાળા કંપનીને ૪.૭.૨૦૦૧ના રોજ રૂપિયા ૧૫૦ મિલિયનની અલ્પકાલીન ઋણ સુવિધા આપી હતી; કે સામાવાળા કંપનીએ અપીલકર્તાના પક્ષમાં ગીરો દસ્તાવેજ અમલમાં મૂક્યો હતો, જેમાં એમ/એસ. હ્યુલેટ પેકાર્ડ લિ. પાસેથી હાલમાં તથા ભવિષ્યમાં પ્રાપ્ત થનારી અથવા ચૂકવપાત્ર રકમો સંબંધિત નાણાં તેમજ હક, શીર્ષક અને હિત પર વિશિષ્ટ બોજા રૂપે ગીરો મૂકવામાં આવ્યો હતો; કે સામાવાળાએ ફોર્મ ૮ અને ૧૩ દાખલ કર્યા હતા અને ગીરો દ્વારા સર્જાયેલ

બોજો કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ નિયમિત રીતે નોંધાયેલ હતો; કે અપીલકર્તાએ લવાઈ કાર્યવાહી આરંભી હતી, જેનો અંતે તા. ૧.૭.૨૦૦૪ના સંમતિ એવોર્ડમાં પરિણામ આવ્યો, જેમાં લવાઈ પંચે તા. ૩૦.૦૬.૨૦૦૪ના રોજ બાકી તરીકે રૂપિયા ૪૮,૬૮૩,૭૧૦/- તથા મૂળ રકમ રૂપિયા ૩૬,૩૬૦,૦૦૦/- પર તા. ૦૧.૦૭.૨૦૦૪થી વસૂલી સુધી દરવર્ષે ૨૦% વ્યાજ ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો; કે એવોર્ડમાં નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું કે રૂપિયા ૩૬,૩૬૦,૦૦૦/-ની રકમ ચાર હપ્તામાં ચુકવવાથી જવાબદારીનો યોગ્ય નિપટારો ગણાશે અને તે હેતુસર અનુદિનાંકિત ચેકો આપવામાં આવ્યા હતા; કે તેમાં એવો ઉપબંધ હતો કે કોઈપણ હપ્તાની ચૂકવણીમાં ડિફોલ્ટ થાય તો સંપૂર્ણ રકમ બાકી અને ચૂકવપાત્ર બની શકે અને અપીલકર્તાને કાયદેસર રીતે સંપૂર્ણ બાકી રકમની વસૂલી માટે એવોર્ડનો અમલ કરાવવાનો અધિકાર રહેશે, તથા નેગોશિયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ અધિનિયમ હેઠળ ફોજદારી કાર્યવાહી સ્થાપિત કરવાની તેની હકદારીને હાનિ પહોંચાડ્યા વિના અને તેના ઉપરાંત પણ; કે સામાવાળા રૂપિયા ૧૭,૫૦૦,૦૦૦/-નો પ્રથમ હપ્તો ૩૦.૦૮.૨૦૦૪ના રોજ અથવા તે પહેલાં ચૂકવવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો; કે તા. ૩૦.૦૮.૨૦૦૪ના રોજ સામાવાળાએ યોજનાને મંજૂરી આપવા માટે અધિનિયમની કલમો ૩૯૧-૩૯૪ હેઠળ અરજી દાખલ કરી હતી; કે અપીલકર્તાએ પ્રથમ તબક્કે તા. ૨૫.૧૧.૨૦૦૪ના રોજ પ્રતિ-સોગંદનામાના સ્વરૂપમાં યોજનાના ગુણદોષના આધારે વાંધાઓ દાખલ કર્યા હતા અને ત્યારબાદના તબક્કે તા. ૨૦.૧.૨૦૦૫ના રોજ વધારાનું સોગંદનામું દાખલ કરીને, અન્ય બાબતો સાથે,

તે બિનસુરક્ષિત લેણદાર છે તેમ જણાવ્યું હતું; કે તેના વિરોધમાં સોગંદનામું દાખલ કરીને એવો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે ગીરો દસ્તાવેજ અને કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ થયેલી નોંધણીને ધ્યાનમાં લેતાં અપીલકર્તા સુરક્ષિત લેણદાર હતો; કે સુરક્ષિત લેણદારો અને જામીનદારોની બેઠક તા. ૬.૪.૨૦૦૫ના રોજ યોજાઈ હતી અને અધ્યક્ષની નિમણૂક કરવામાં આવી હતી; કે ઉક્ત હુકમને ઇન્ડસ્ટ્રી બેંક લિ., ડબ્લ્યુ.ટી.આઈ. બેંક લિ. અને બેંક ઓફ રાજસ્થાન લિ. દ્વારા અપીલોમાં પડકારવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ તે જ ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા તા. ૧૭.૦૬.૨૦૦૫ના રોજ નામંજૂર કરવામાં આવી હતી; કે અપીલકર્તાએ અપીલ દાખલ કરી હતી, જેનો નિકાલ તા. ૧૭.૧.૨૦૦૬ના ચુકાદાથી કરવામાં આવ્યો હતો, જેને અત્રે પડકારવામાં આવ્યો છે; કે સુધારાયેલ યોજનાને મતદાન માટે મૂકવામાં આવી હતી અને મૂલ્યના આધારે હાજર રહી મતદાન કરનારા સુરક્ષિત લેણદારોમાં ત્રણ-ચોથી બહુમતી દ્વારા તેને નિયમિત રીતે મંજૂરી આપવામાં આવી હતી; અને કે અદાલતે સુધારેલ યોજનાને મંજૂર કરી સ્વીકારી છે.

૨૮. અમે, ઉપરોક્ત ભાગમાં, આ હકીકતનો ઉલ્લેખ કર્યો છે કે સુરક્ષિત લેણદારો દ્વારા યોજાયેલી બેઠકોમાં યોજનામાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો અને તેને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. પૂર્ણતા ખાતર, અમને યોગ્ય લાગે છે કે વિદ્વાન કંપની ન્યાયાધીશે યોજનાને કેવી રીતે મંજૂરી આપી હતી તે પુનઃપ્રસ્તુત કરવામાં આવે.

"(૧) ૧૬ એપ્રિલ, ૨૦૦૫ ના રોજ સુરક્ષિત ઋણદાતાઓની બેઠકમાં મંજૂર થયેલ સુધારાઓ દ્વારા સુધારાયેલી વ્યવસ્થાની યોજના, જે કંપની અરજી નં. ૧૩/૨૦૦૪ સાથે પરિશિષ્ટ ડી૧ તરીકે સંલગ્ન છે, તેને ૩૧.૦૩.૨૦૦૩ થી બાંધધરીરૂપ અસરકારક થવા માટે મંજૂરી આપવામાં આવે છે, જેથી તે અરજદાર કંપની અને તેના તમામ સુરક્ષિત ઋણદાતાઓ તથા પ્રાધાન્ય અંશધારકો પર, જેમાં કોઈપણ એવા સુરક્ષિત ઋણદાતા અને પ્રાધાન્ય અંશધારકોનો સમાવેશ થાય છે જેઓએ કોઈપણ અદાલત, ટ્રિબ્યુનલ અથવા અન્ય કોઈ સત્તાધિકારી પાસેથી કોઈ હુકમનામું, હુકમ અથવા દિશાનિર્દેશ મેળવ્યો હોય, અરજદાર કંપની દ્વારા કોઈ વધુ કાર્યવાહી કે દસ્તાવેજ વિના, ૩૧ માર્ચ, ૨૦૦૩ ની સ્થિતિએ અરજદાર કંપનીની તેના તમામ સુરક્ષિત ઋણદાતાઓ અને પ્રાધાન્ય અંશધારકો પ્રત્યેની બાકી દેવાની બાબતમાં, બાંધધરીરૂપ રહે; અને તે રકમ એવી ગણાશે જે ૧૬ એપ્રિલ, ૨૦૦૫ ના રોજ બોલાવાયેલી અને યોજાયેલી સુરક્ષિત ઋણદાતાઓની બેઠકમાં અરજદાર કંપની અને દરેક સુરક્ષિત ઋણદાતાની વચ્ચે સહમત અને સ્વીકારવામાં આવેલા આંકડાઓના આધારે નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, અને તેથી કંપનીઓ અધિનિયમની કલમ ૩૯૧ (૧) હેઠળ અરજદાર કંપની દ્વારા દાખલ કરાયેલ અરજીમાં દર્શાવેલ આંકડો તે મુજબ સુધારાયેલ ગણાશે.

(૨) અરજદાર કંપની આ હુકમ પર સીલ લાગ્યાની તારીખ પછી ૩૦ દિવસની અંદર તેની પ્રમાણિત નકલ નોંધણી માટે કેરળના કંપનીઓના રજિસ્ટ્રારને પહોંચાડશે.

(૩) અરજદાર કંપની દ્વારા યોજનાપત્ર કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર, કેરળ સમક્ષ જમા થતાં જ વ્યવસ્થા યોજના અમલમાં આવ્યાના આધારે, અને ૩૧.૦૩.૨૦૦૩થી અમલમાં આવવા પામતા, ૩૧.૦૩.૨૦૦૩ની સ્થિતિએ તમામ સુરક્ષિત લેણદારો અને પ્રાધાન્ય શેરધારકો પ્રત્યે અરજદાર કંપનીનું બાકી દેવું, અરજીએ સાથે પરિશિષ્ટ ડી૧માં સંલગ્ન કરવામાં આવેલી વ્યવસ્થા યોજનામાં નિર્ધારિત શરતો તથા નિયમો અનુસાર અને તેમાં દર્શાવેલી રીતસર પુનર્ગઠિત કરવામાં આવશે.

(૪) અરજીકર્તા કંપનીનો ૩૧.૦૩.૨૦૦૩ની સ્થિતિએ તમામ સુરક્ષિત લેણદારો અને અગ્રતા અંશધારકો પ્રત્યેનો કુલ બાકી દેવો સમજૂતી યોજનાનાં આધારે પુનર્ગઠિત કરવામાં આવશે અને ૩૧.૦૩.૨૦૦૩ની સ્થિતિએ આવા બાકી દેવાં સંબંધિત સુરક્ષિત લેણદારો અને અગ્રતા અંશધારકોના તમામ હક્કો અને જવાબદારીઓ સમજૂતી યોજના હેઠળ સર્જાયેલ ગણાશે. વધુમાં, અરજીકર્તા કંપની તથા સુરક્ષિત લેણદારો અને અગ્રતા અંશધારકો સમજૂતી યોજનામાં કલ્પિત પુનર્ગઠનને ઔપચારિક અસર આપવા તથા સુરક્ષામાં ફેરફાર કરવા અને અરજીકર્તા કંપની તથા તેના સુરક્ષિત લેણદારો અને અગ્રતા અંશધારકો વચ્ચેના ભાવિ/ચાલુ સંબંધોને નિયમિત કરવા માટે જે દસ્તાવેજીકરણ જરૂરી હોય તેમાં

પ્રવેશ કરશે (જેમાં અરજીકર્તા કંપનીની પ્રતિબદ્ધતાઓ, અરજીકર્તા કંપનીના સંચાલન પર દેખરેખ, ચુકલંગની ઘટના વગેરેનો સમાવેશ થાય છે). તેમ છતાં, સમજૂતી યોજના અમલમાં આવ્યા પછી, ઉપરોક્ત ઔપચારિક દસ્તાવેજીકરણના અભાવે, અરજીકર્તા કંપની અને સુરક્ષિત લેણદારો તથા અગ્રતા અંશધારકોના હક્કો, ફરજો અને વિશેષાધિકારો અરજી સાથેના પરિશિષ્ટ ડી૧માં વિગતવાર દર્શાવેલ સમજૂતી યોજનાની જોગવાઈઓ દ્વારા નિયંત્રિત થશે.

(૫) ભારતની અંદર અથવા વિદેશમાં અરજદાર કંપની વિરુદ્ધ બાકી રહેલા કોઈપણ દેવા, જે અરજદાર કંપનીએ સુરક્ષિત ઋણદાતાઓ અને અગ્રતા હિસ્સેદારો પ્રત્યે બાકી રાખ્યા હોય, તેને સંબંધિત કોઈપણ કાનૂની અથવા અન્ય કાર્યવાહી બાકી હોય તો, વ્યવસ્થાની યોજનાના અમલમાં આવતાની સાથે જ તે સમાપ્ત થશે અને પક્ષકારોના અધિકારો, ફરજો અને જવાબદારીઓ વ્યવસ્થાની યોજનાની શરતો દ્વારા સંચાલિત થશે.

કે સમાધાન અથવા વ્યવસ્થાની સમજૂતીના પક્ષકારો અથવા અન્ય હિતસંબંધી વ્યક્તિઓને, સમાધાન અથવા વ્યવસ્થાના અમલીકરણ અંગે જરૂરી હોય તેવી કોઈપણ દિશાનિર્દેશો મેળવવા માટે આ અદાલતમાં અરજી કરવાની છૂટ રહેશે અને ઉક્ત કંપનીએ આ હુકમની પ્રમાણિત નકલ તારીખથી ૧૪ દિવસની અંદર કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ દાખલ કરવી.

૨૯. હકીકતી પૃષ્ઠભૂમિને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારે મુખ્ય દલીલોની મૂલવણી કરવી છે. અપીલકર્તાની મૂળભૂત દલીલ એ છે કે તે સુરક્ષિત લેણદારોના વર્ગમાં

આવતું નથી, કારણ કે તેણે મધ્યસ્થી કાર્યવાહી શરૂ કરી હતી અને સંમતિના આધારે એક નિર્ણય આપવામાં આવ્યો છે, જે માત્ર સાદી નાણાંકીય હુકમનામું છે અને, તેથી, ગીરો હક્કના હસ્તલેખ, ભલે કોઈ એક સમયબિંદુએ અમલમાં મૂકાયેલ હોવાનું માન્ય ધરીએ, તો પણ હવે અપ્રાસંગિક બની ગયો છે. વધુ સ્પષ્ટતા માટે કહીએ તો, અપીલકર્તાની સ્થિતિ સુરક્ષિત લેણદારમાંથી અસુરક્ષિત લેણદારની બની ગઈ હતી. આ આધાર પર એવો અભિપ્રાય લેવાયો છે કે દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાના હુકમ ૨, નિયમ ૨ ના સિદ્ધાંતો લાગુ પડશે, કારણ કે અપીલકર્તા ગીરો હક્કના ભારના આધારે દાવો ઉઠાવવામાંથી પ્રતિબંધિત થશે. આ હકીકત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે કે સ્થિતિમાં ફેરફાર થઈ ગયો હોવાથી, અપીલકર્તા કંપનીને સુરક્ષિત લેણદારોના એક વર્ગ તરીકે સાથે ગોઠવી શકાય નહીં અને જો તેને સુરક્ષિત લેણદારોની સમાન શ્રેણીમાં રાખવામાં આવે, તો પણ તે અલગ વર્ગ હેઠળ આવવી જોઈએ, કારણ કે તેણે મધ્યસ્થી પંચ પાસેથી નિર્ણય મેળવ્યો છે. આ સંદર્ભમાં, એ જોવાનું છે કે શું મધ્યસ્થી નિર્ણયનો એવો પ્રભાવ થાય છે કે તે અપીલકર્તાની સ્થિતિને નાબૂદ અથવા રદબાતલ કરી દે અને તેને અસુરક્ષિત લેણદાર બનાવી દે, જેના પરિણામે તે તેના પક્ષે સર્જાયેલ ભારના આધારે દાવો દાખલ કરી શકે તેમ ન રહે.

૩૦. અપીલકર્તા તરફથી પરિષ્કૃત વકીલ શ્રી દીવાન દ્વારા કરવામાં આવતી દલીલ એ છે કે ત્યારબાદનો કોઈપણ વધુ વાદ ઓર્ડર ૨, નિયમ ૨ હેઠળ પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંતો તથા પૂર્વનિર્ણયબંધીના સિદ્ધાંતથી અવરોધિત થશે. તેઓ દ્વારા આ

આગ્રહ કરવામાં આવે છે કે અપીલકર્તા કંપનીનો દાવો ઔપચારિક કાર્યવાહી, અર્થાત્ લવાદ, માં સાંભળવામાં આવી ચૂક્યો છે અને તેનો નિર્ણય પણ થઈ ગયો છે; તેથી તે બંધનકારક છે અને પરિણામે ઓર્ડર ૨, નિયમ ૨નો સિદ્ધાંત લાગુ પડશે. આ પ્રસ્તાવના સમર્થન માટે તેમણે દેવા રામ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયમાંથી આધાર લીધો છે. અદાલતે, સી.પી.સી.ના ઓર્ડર ૨, નિયમ ૨નું વિશ્લેષણ કર્યા પછી, આ પ્રમાણે નિરીક્ષણ કર્યું હતું:

ઉપરોક્ત જોગવાઈઓનું માત્ર સાદું અવલોકન કરતાં જ સ્પષ્ટ થાય છે કે જો વાદીને એક જ કાર્યકારણના સંબંધમાં સામાવાળા વિરુદ્ધ અનેક રાહતો મેળવવાનો અધિકાર હોય, તો તે દાવાને વિભાજિત કરીને દાવાના એક ભાગનો ત્યાગ કરી અન્ય ભાગ માટે દાવો ચલાવી શકતો નથી. જો કાર્યકારણ એક જ હોય, તો ઓર્ડર ૨ નિયમ ૨ જે આ મૂળભૂત સિદ્ધાંત પર આધારિત છે કે સામાવાળાને એ જ કાર્યકારણ માટે બે વખત હેરાન કરવામાં ન આવવો જોઈએ, તે અનુસાર વાદીએ પોતાના તમામ દાવાઓ એક જ દાવામાં અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવા પડે.

૩૧. તે સંદર્ભમાં, પલાણિયપ્પા ચેટ્ટિયાર વિ. અલાગન ચેટ્ટિયાર, એ.આઈ.આર. ૧૯૨૨ પી.સી. ૨૨૮ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. અદાલતે વધુમાં અવલોકન કર્યું હતું કે આ નિયમ એ જ કાર્યવાહીના કારણ પર આધારિત તમામ દાવાઓની એક જ દાવામાં એકતા જરૂરી બનાવે છે, પરંતુ તે અલગ અલગ કાર્યવાહીના કારણોની એકતા કલ્પતો નથી. તેથી, જો અનુવર્તી દાવો

ભિન્ન કાર્યવાહીના કારણ પર આધારિત હોય, તો આ નિયમ અવરોધ તરીકે કાર્યરત થતો નથી. તે હેતુસર, અર્જુન લાલ ગુપ્તા વિ. મૃગાંક મોહન સુર, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૫ એસ.સી. ૨૦૭, મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭ એસ.સી. ૧૪૬૬ અને કેવલ સિંહ વિ. એમ.ટી. લજ્વંતી, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૦ એસ.સી. ૧૬૧ પર આધાર મૂકવામાં આવ્યો હતો.

૩૨. આ સંદર્ભમાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી દીવાન દ્વારા ઓફિશિયલ લિક્વિડેટર, ચેમીન્સ એક્સપોર્ટ્સ (પી) લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ધાર પર વિશેષ ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે, ખાસ કરીને પરિચ્છેદ ૧૩, ૧૫ અને ૧૮ પર. પરિચ્છેદ ૧૫ અને ૧૮, જેઓનો અત્યંત પ્રબળતાથી આશ્રય લેવાયો છે, નીચે મુજબ વાંચાય છે:

ઉપરોક્ત પ્રાથમિક હુકમનામું અદાલતે તે છતાં પસાર કર્યું હતું કે સત્તાવાર લિક્વિડેટરે લેખિત જવાબમાં એવો બચાવ ઉઠાવ્યો હતો કે કંપનીની મિલકત પર સર્જવામાં આવેલ ભાર અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ હેઠળ અમાન્ય હતો. પરંતુ શક્ય છે કે સુનાવણી સમયે આ બચાવની દલીલ કરવામાં આવી ન હોય. તેમ છતાં, નોંધ પર રહેલી સામગ્રીમાંથી જે સ્પષ્ટ થાય છે તે એ છે કે ઉક્ત પ્રાથમિક હુકમનામા વિરુદ્ધ સત્તાવાર લિક્વિડેટર દ્વારા કોઈ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી નહોતી અને તે પ્રાથમિક હુકમનામું અંતિમતા પ્રાપ્ત કરી ચૂકી છે.

XXXX XXXX XXXX

સૂર્યકાંત નટવરલાલ સુરતી વિ. કમાણી બ્રધર્સ લિ., ૧૯૮૫ ૫૮ સી.સી.
 (બોમ) ૧૨૧ માં, કંપનીએ કર્મચારીઓના ગ્રેયુઇટી ફંડના ટ્રસ્ટીઓના હિતમાં
 ગીર્ણખત હેઠળ ચાર્જ રચ્યો હતો. લેણદારોને ૩-૧૨-૧૯૭૭ ના પ્રાથમિક
 હુકમનામા દ્વારા કંપનીની મિલ્કત ઉપર સુરક્ષિત કરાયેલ રકમ પ્રાપ્ત કરવાનો
 અધિકાર હતો; અદાલતે ૮-૧૨-૧૯૮૮ ને મુક્તિપ્રાપ્તિ માટેની તારીખ તરીકે
 નિર્ધારિત કરી હતી અને હુકમ આપ્યો હતો કે તે તારીખ સુધી બાકી રકમની
 ચુકવણી ન થાય તો મિલ્કત જાહેર હરાજ દ્વારા વેચવાની રહેશે. ૧૬-૨-૧૯૭૮
 ના રોજ કરવામાં આવેલી અરજી પર, ૩-૮-૧૯૭૯ ના હુકમથી કંપનીને
 વિસર્જિત કરવાની કાર્યવાહી હાથ ધરવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો હતો.
 હુકમનામામાં નિર્ધારિત રકમની ચુકવણીમાં ચૂક થતા, ગીર્ણધારકોએ ૧૦-૭-
 ૧૯૮૧ ની અરજી દ્વારા સત્તાવાર પ્રવાહકર્તા સામે હુકમનામાની અમલવારી કરવા
 કંપની અધિનિયમની કલમ ૪૪૬ હેઠળ અદાલતની પરવાનગી માગી. ત્રણ ફાળો
 આપનારોએ એ આધાર પર આગળની કોઈ કાર્યવાહી અટકાવવા પ્રતિબંધક હુકમ
 માગ્યો કે કંપની દ્વારા રચાયેલ ચાર્જ કંપનીઝ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ હેઠળ
 નોંધાયેલ નહોતો, તેથી ગીર્ણધારકોને માત્ર અસુરક્ષિત લેણદારો તરીકે જ ગણવા
 જોઈએ. તેમની અરજી વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે નામંજૂર કરી હતી. અપીલમાં,
 બોમ્બે વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠ તરફથી બોલતાં ન્યાયમૂર્તિ ભરુચા
 (જેમ તેઓ તે વખતે હતા) એ અન્ય બાબતો ઉપરાંત આ સિદ્ધાંત નિર્ધારિત કર્યો
 કે કલમ ૧૨૫ ની લાગુ પડતાનો પ્રશ્ન હુકમનામાની શરતોના આધારે નક્કી
 થવાનો હતો — ગીર્ણદાતાએ રચેલો અનોધાયેલ ચાર્જ યથાવત્ રાખવામાં

આવ્યો હતો કે નષ્ટ કરવામાં આવ્યો હતો કે હુકમનામાથી રચાયેલા વેચાણના હુકમ દ્વારા તેનો સ્થાને અન્ય વ્યવસ્થા આવી હતી; જો હુકમનામાની વ્યાખ્યા પરથી અદાલતને એવું જણાય કે અનોધાયેલ ચાર્જ યથાવત્ રાખવામાં આવ્યો હતો, તો કલમ ૧૨૫ ની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે અને જો બીજી તરફ હુકમનામાએ અનોધાયેલ ચાર્જનો અંત લાવ્યો હોય, તો તે કલમ લાગુ નહીં પડે. અમે તે સિદ્ધાંત સાથે આદરપૂર્વક સંમત છીએ. અમે ઠરાવીએ છીએ કે તે અનુસાર હુકમદારી લેણદારને કંપની અદાલત પાસેથી રાહત મેળવવાનો અધિકાર રહેશે.”

૩૩. ઉક્ત અવતરણો પર આધાર રાખીને દલીલ કરવામાં આવે છે કે જ્યારે એવોર્ડ સંમતિના આધારે આપવામાં આવ્યો હોય અને તેને હુકમનામાની સ્થિતિ પ્રાપ્ત હોય, ત્યારે તે તેને અસુરક્ષિત લેણદાર બનાવે છે, કારણ કે તે અંતિમતા પ્રાપ્ત કરી ચૂક્યો છે. ઉક્ત રજૂઆતનું મૂલવણ કરવા માટે, ઉદ્ધૃત અવતરણોનું યોગ્ય રીતે મૂલવણ કરવું આવશ્યક છે. જેમ સ્પષ્ટ થાય છે, આ અદાલતે બોમ્બે હાઈકોર્ટે સુર્યકાંત નટવરલાલ સુરતી (સુપ્રા) મામલામાં વ્યક્ત કરેલા અભિપ્રાય સાથે સહમતિ દર્શાવી છે. બોમ્બે વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો કે અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ની લાગુ પડતાશનો પ્રશ્ન હુકમનામાની શરતોના આધારે નક્કી થવો જોઈએ — ગીરોહક દ્વારા સર્જાયેલ અનિબંધિત ભારને યથાવત્ રાખવામાં આવ્યો હતો કે તે સમાપ્ત કરવામાં આવ્યો હતો કે હુકમનામા દ્વારા સર્જાયેલા વેચાણના હુકમ દ્વારા તેનો સ્થાને બીજું

મૂકવામાં આવ્યું હતું; જો હુકમનામાની વ્યાખ્યા પરથી અદાલતને એવું જણાય કે અનિબંધિત ભાર યથાવત્ રાખવામાં આવ્યો હતો, તો કલમ ૧૨૫ની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે અને જો બીજી તરફ હુકમનામાએ અનિબંધિત ભાર સમાપ્ત કરી દીધો હોય, તો ઉક્ત કલમ લાગુ પડશે નહીં. વધુ સ્પષ્ટતા કરવા માટે કહીએ તો, તે હુકમનામાની શરતો પર નિર્ભર કરશે. હાલના મામલે, વિદ્વાન મધ્યસ્થએ સંમતિના આધારે એવોર્ડ આપ્યો છે. આ સુસ્થાપિત છે કે તેને હુકમનામાની સ્થિતિ પ્રાપ્ત છે, પરંતુ એવોર્ડમાં ક્યાંય એવું વ્યક્ત કરવામાં આવ્યું નથી કે હુકમનામાએ તે ભાર સમાપ્ત કરી દીધો છે. તે સમાપ્ત થયું નહોતું, કારણ કે નિર્ણયફલકમાં એવું કહેવાયું નથી. સંપૂર્ણ ચિત્ર સ્પષ્ટ થાય તે માટે, નિર્ણયફલકના અમલકારી ભાગનો સંબંધિત અંશ પુનઃઉત્પન્ન કરવો આવશ્યક છે એમ અમે માનીએ છીએ:

"૧. સ્વીકારોક્તિના આધારે દાવેદારોના પક્ષમાં અને સામાવાળાઓ વિરુદ્ધ રૂ. ૪૮,૬૮૩,૭૧૦/- ની રકમ બાબતે (જે ૩૦ જૂન, ૨૦૦૪ની સ્થિતિએ બાકી હતી) વધુમાં રૂ. ૩૬,૩૬૦,૦૦૦/- ની મૂળ રકમ પર ૧લી જુલાઈ, ૨૦૦૪થી ચુકવણી અને/અથવા વસૂલાત થાય ત્યાં સુધી વાર્ષિક ૨૦%ના દરે વધુ વ્યાજ સાથે એવોર્ડ.

૨. સામાવાળાઓ દ્વારા નીચે જણાવેલ હક્કોમાં દાવેદારોને રૂ. ૩,૬૩,૬૦,૦૦૦/- ની રકમની ચુકવણી કરવામાં આવે તે પ્રસંગે,

સામાવાળાઓ વિરુદ્ધનો ઉપરોક્ત ચુકાદો પૂર્ણપણે સંતોષાયેલ તરીકે નોંધવામાં આવશે:-

તા. ૩૦મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૪ના રોજ અથવા તે પહેલાં રૂ. ૧૭,૫૦૦,૦૦૦/-

રૂ.૬૨,૮૭,૦૦૦/- ૧૫મી એપ્રિલ, ૨૦૧૭ના રોજ અથવા તે પહેલાં

રૂ.૬,૨૮૭,૦૦૦/- ૧૫મી એપ્રિલ, ૨૦૧૮ના રોજ અથવા તે પહેલાં

રૂ.૬,૨૮૭,૦૦૦/- ૧૫મી એપ્રિલ, ૨૦૧૯ના રોજ અથવા તે પહેલાં

૩. આ સંમતિની શરતો પર હસ્તાક્ષર કરવાની પ્રક્રિયા સાથેસાથે, સામાવાળાઓએ દાવેદારોના નામે રૂપિયા ૧૭,૫૦૦,૦૦૦/- નો એક અનુદિનાંકિત ચેક અને દાવેદારોના નામે રૂપિયા ૬,૨૮૭,૦૦૦/- ના પ્રત્યેક એવા ૩ અનુદિનાંકિત ચેક, જે સંબંધિત હતાની તારીખે ભરપાઈપાત્ર થાય છે, દાવેદારોને સોંપ્યા છે.

૪. સામાવાળાઓ આથી સંમત થાય છે અને બાંહેધરી આપે છે કે સામાવાળાઓ ઉપરોક્ત કલમ ૨ માં દર્શાવેલ અનુસૂચિ મુજબ રૂ.૩,૬૩,૬૦,૦૦૦/- ની ઉક્ત રકમ દાવેદારોને ચુકવશે અને અનુદિનાંકિત ચેકોનું તેમની અનુક્રમે નિર્ધારિત મુદતના દિવસોએ માન રાખશે. આ બાંહેધરી સામાવાળાઓ દ્વારા પોતે સંતોષ પામ્યા બાદ આપવામાં આવે છે કે તેમની પાસે ઉક્ત રકમની ચુકવણી અનુક્રમે નિર્ધારિત મુદતના દિવસોએ કરવાની આર્થિક ક્ષમતા છે.

૫. જો સામાવાળાઓ કોઈપણ કારણસર નિયત તારીખે છેલ્લી હપ્તા સહિત કોઈપણ હપ્તાની ચુકવણી કરવામાં ચૂક કરે, તો તે તારીખે દાવેદારોને સામાવાળાઓ તરફથી બાકી અને ચુકવાપાત્ર રહેલ સંપૂર્ણ બાકી રકમ, ઉપરોક્ત કલમ ૧ મુજબના વ્યાજ સાથે, તરત જ સામાવાળાઓ દ્વારા દાવેદારોને ચુકવાપાત્ર બની જશે અને દાવેદારોને સામાવાળાઓ સામે તરત જ પંચનિર્ણયનો અમલમાં મૂકવાનો તથા સંપૂર્ણ બાકી રકમ વસૂલ કરવાની હકદારી રહેશે. તેવી સ્થિતિમાં, કલમ ૨ હેઠળ ચૂકવવામાં આવેલ કોઈપણ હપ્તો/હપ્તાઓ પ્રથમ કલમ ૧ હેઠળ ચુકવાપાત્ર વ્યાજ તરફ સમાયોજિત કરવામાં આવશે અને તે હકને અખંડ રાખીને તથા તે ઉપરાંત, દાવેદારોને સામાવાળાઓ સામે, નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ અધિનિયમ, ૧૮૮૧ ની જોગવાઈઓ હેઠળ ચેક/ચેકો અનાદર બાબતે સહિત, ફોજદારી કાનૂની કાર્યવાહી દાખલ કરવાની પણ હકદારી રહેશે."

ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષોને ધ્યાનમાં રાખીને, પુરસ્કારમાં, અમને રતિભર પણ શંકા નથી કે ઓફિશિયલ લિક્વિડેટર, કેમીન્સ એક્સપોર્ટ્સ (પી) લિ. (ઉપરોક્ત) માંનો નિર્ણય ભિન્ન તથ્યપરિસ્થિતિ ધરાવતો હોવાથી અલગ પાડવા યોગ્ય છે.

૩૪. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, અમારે વિશ્લેષણ કરવું છે કે શું મધ્યસ્થતા નિર્ણય છતાં હાઈપોથેકેશનનો દસ્તાવેજ યથાવત્ રહેશે કે નહીં. શ્રી દીવાને રજૂ કર્યું કે સી.પી.સી.ના હુકમ ૨, નિયમ ૨ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને કારણે તે યથાવત્

રહેશે નહીં. અમે ડિકીનો પહેલેથી જ ઉદ્દેખ કર્યો છે અને ઓફિશિયલ લિક્વિડેટર, કેમીન્સ એક્સપોર્ટ્સ (પી) લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયને અલગ પાડ્યો છે. આ સંદર્ભમાં, સી.પી.સી.ના હુકમ ૩૪ નિયમ ૧૪ અને ૧૫ નો ઉદ્દેખ યોગ્ય રહેશે. તે નીચે મુજબ છે:

૧૪. ગીવે મુકાયેલ મિલકતને વેચાણ માટે લાવવા માટે વેચાણ બાબતેનો દાવો જરૂરી –

(૧) જ્યાં કોઈ ગીર્ણાધિકારીએ ગીર્ણ હેઠળ ઉદ્ભવતા દાવાની તૃપ્તિ માટે રકમની ચુકવણી બાબતનો હુકમનામો મેળવ્યો હોય, ત્યાં તેને ગીર્ણ મુકેલી મિલકતને વેચાણ માટે રજૂ કરવાનો અધિકાર ગીર્ણના અમલ માટે વેચાણનો દાવો દાખલ કર્યા સિવાય અન્યથા રહેશે નહીં, અને તે આ પ્રકારનો દાવો, ઓર્ડર ૨, નિયમ ૨ માં સમાયેલ કોઈપણ બાબત હોવા છતાં, દાખલ કરી શકે છે.

(૨) પેટા-નિયમ (૧) માં કાંઈપણ એવું નથી જે તેવા કોઈ પ્રદેશોને લાગુ પડે, જ્યાં મિલકત હસ્તાંતરણ અધિનિયમ, ૧૮૮૨ (૧૮૮૨ નો ૪), નો વિસ્તાર કરવામાં આવ્યો નથી.

૧૫. હકપત્રોના જમા દ્વારા ગીરણો અને બોજાઓ –

(૧) આ હુકમમાં સમાવિષ્ટ તમામ જોગવાઈઓ, જે સાદી ગીરો પર લાગુ પડે છે, તે કલમ ૫૮ના અર્થમાં શીર્ષક-દસ્તાવેજો જમા કરાવીને કરાયેલ ગીરો પર અને

મિલકત હસ્તાંતરણ અધિનિયમ, ૧૮૮૨ (૧૮૮૨ નો ૪) ની કલમ ૧૦૦ના અર્થમાં હકભાર પર, જેટલું શક્ય હોય તેટલું, લાગુ પડશે.

(૨) જ્યાં ડિકીમાં રકમની ચુકવણી કરવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો હોય અને ચુકવણીમાં મૂળચૂક થવા પર તે રકમને અચલ સંપત્તિ પર ભારરૂપે ચડાવવામાં આવી હોય, ત્યાં તે રકમ તે ડિકીના અમલમાં તે સંપત્તિના વેચાણ દ્વારા વસૂલ કરી શકાય.

૩૫. ઉક્ત જોગવાઈઓનું અર્થઘટન એસ. નઝીર અહમદ વિ. સ્ટેટ બેંક ઓફ મૈસૂર અને અન્યો, ૨૦૦૭ ૧૧ એસસીસી ૭૫ માં કરવામાં આવ્યું હતું. ઉક્ત જોગવાઈઓનો સંદર્ભ લેતાં, અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે ગીરણના અમલીકરણ માટેનો દાવો તેવા સંજોગોમાં પણ દાખલ કરી શકાય, જ્યારે અગાઉની દીવાની કાર્યવાહીમાં વાદીએ સમન્યાયી ગીરણના આધારે દાવો કરવાનું છોડી દીધું હોય, અને આવા મામલાઓમાં રચનાત્મક રેસ જુડિકેટાનો સિદ્ધાંત અથવા ઓર્ડર ૨, નિયમ ૨ લાગુ પડતો નથી. દ્વિ-ન્યાયાધીશ પીઠે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો કે આવા કેસોમાં ગીરણના અમલીકરણ માટેનો દાવો ઓર્ડર ૩૪ હેઠળ ટકાઉ રહે, તે બાબત હોવા છતાં કે અગાઉના દાવામાં વાદીએ ગીરણના અમલીકરણ માટે પ્રાર્થના કરી ન હતી. ઉક્ત કેસમાં હકીકતોનું પરિપ્રેક્ષ્ય જેમ ખુલ્લું પડે છે તેમ, બેંકે બસને હાઇપોથેકેટ કરીને તથા વધુમાં બે અચળ મિલકતો પર સમન્યાયી ગીરણ ઊભું કરીને કર્જ આપ્યું હતું. તેણે પ્રથમ તબક્કે નાણાંની વસૂલી માટે

દાવો દાખલ કર્યો હતો અને હાઇપોથેકેટ કરાયેલ બસ સામે કાર્યવાહી કરવાની માગણી કરી હતી, પરંતુ તે બસનો પત્તો લાગ્યો નહોતો અને તે વસૂલ થઈ શકી નહોતી. ઉક્ત દાવામાં બેંકે ગીરણના આધારે ઓર્ડર ૩૪ હેઠળ હુકમનામું માગ્યું ન હતું. અમલવારીની કાર્યવાહીમાં ગીરવેલી મિલકતનો અમલ કરાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ ગીરણ અંગેનું હુકમનામું પસાર થયેલું ન હોવાથી તે નકારી કાઢવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ, ત્યાંની સામાવાળા એવી બેંકે સમન્યાયી ગીરણના અમલીકરણ માટે બીજો દાવો દાખલ કર્યો હતો. બીજો દાવો ટકાઉ માનવામાં આવ્યો હતો, ઓર્ડર ૩૪ ના નિયમો ૧૪ અને ૧૫ માં ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલી ભાષાને ધ્યાનમાં રાખીને, અને અન્ય બાબતો સાથે એવું ઠરાવતાં કે ઉક્ત નિયમો ગીરણકર્તાનું રક્ષણ કરવા માટે ઘડવામાં આવ્યા હતા વગેરે, અને તેથી કોડના ઓર્ડર ૨, નિયમ ૨ પર આધારિત રચનાત્મક રેસ જુડિકેટાની દલીલ ભૂલભરેલી હતી. ડ્વિ-ન્યાયાધીશ પીઠે ઠરાવ્યું હતું કે ઓર્ડર ૨, નિયમ ૨ લાગુ પડવા માટે બંને દાવાઓમાં દાવાનું કારણ સમાન હોવું જોઈએ અને રચનાત્મક રેસ જુડિકેટાનો પ્રતિબંધ, જેમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું તેમ, લાગુ પડતો નથી. હકીકતોનું વિશ્લેષણ કરતાં, અદાલતે ઠરાવ્યું:

"તે ઉપરાંત, માત્ર મધ્યમ-મુદતની લોન વ્યવહારના આધાર પર નાણાંની વસૂલાત માટેનો દાવાનું કારણ, અથવા હાલના કેસમાં ઉપલબ્ધ બસના હાઇપોથેકેશનના અમલીકરણ માટેનો દાવાનું કારણ, સમતાપૂર્ણ ગીરમાંથી ઉદ્ભવતા દાવાનું કારણથી ભિન્ન દાવાનું કારણ છે, જોકે વાદી બેંકને જે અંતિમ

રાહત મેળવવાનો હક છે તે અપીલકર્તાને મંજૂર કરવામાં આવેલી મુદતી લોનની વસૂલાત જ છે. ઓર્ડર ર નિયમ ર ના વ્યાપ અંગે, પ્રિવી કાઉન્સિલે પચાના રીના સામીનાથન વિ. પાના લાના પાલનીયપ્પા, ૧૯૧૩ ૧૪ આઈએ ૧૪૨ માં એવો નિર્ધાર કર્યો છે કે ઓર્ડર ર નિયમ ર નો હેતુ એક દાવાનું કારણ અંગેની રાહતનો સંપૂર્ણ ઉપભોગ સુનિશ્ચિત કરવાનો છે, અને વિવિધ કારણકાર્યોને એક જ અને સમાન કાર્યવાહીમાં સામેલ કરવાનો નથી, ભલે તે એક જ વ્યવહારોમાંથી ઉદ્ભવતા હોય. મહંમદ ખલીલ ખાન વિ. મહબૂબ અલી મિયાન, ૧૯૪૭ ૪૮ આઈએ ૧૨૧ માં પ્રિવી કાઉન્સિલે આ સિદ્ધાંતનો સાર આ રીતે રજૂ કર્યો છે: (આઈએ પૃષ્ઠ ૧૪૩-૪૪)

અત્યા સુધી ચર્ચાયેલ કેસોમાં પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંતોનો સાર નીચે મુજબ સંક્ષેપિત કરી શકાય છે:

(૧) હુકમ ર નિયમ ર હેઠળ આવતાં કેસોમાં યોગ્ય કસોટી એ છે કે ‘શું નવી દાવામાં કરવામાં આવેલ દાવો વાસ્તવમાં એવો દાવાના કારણ પર આધારિત છે, જે પૂર્વવર્તી દાવાનું આધાર રહેલા દાવાના કારણથી ભિન્ન છે કે નહીં’. (મુનશી બુઝલૂર રહીમ વિ. શુમસુન્નિસા બેગમ, ૧૮૬૭ ૧૧ એમ.આઈ.એ. ૫૫૧)

(૨) કાર્યવાહીનો કારણ એ દરેક તથ્યનો અર્થ કરે છે, જે વાદીને, જો તેનો ઈનકાર કરવામાં આવે, તો ચુકાદા પરના તેના હકને આધાર આપવા માટે સાબિત કરવું આવશ્યક રહેશે. (રીડ વિ. દ્રાઉન), ૧૮૮૮ ૨૨ ક્યુબીડી ૧૨૮

(૩) જો બે દાવાઓને આધાર આપતો પુરાવો જુદો હોય, તો કાર્યવાહીના કારણો પણ જુદા હોય છે. (બ્રુન્સડન વિ. હમ્ફ્રે), ૧૮૮૪ ૧૪ ક્યૂબીડી ૧૪૧

(૪) જો બે દાવાઓમાં કાર્યવાહીનું કારણ તત્વતઃ એકસરખું હોય, તો તે બંને દાવાઓમાં કાર્યવાહીનું કારણ સમાન ગણવામાં આવી શકે. (બ્રુન્સડન વિ. હમ્ફ્રી)

(૫) દાવા માટેનું કારણ સામાવાળા દ્વારા ઉઠાવવામાં આવી શકે તેવી બચાવદલીલ સાથે કોઈપણ રીતે સંબંધિત નથી, તેમજ તે વાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલ ઉપશમના સ્વરૂપ પર પણ આધાર રાખતું નથી. તે ‘તે સાધનોને સંદર્ભે છે જેના આધારે વાદી અદાલતને પોતાના પક્ષમાં નિષ્કર્ષે પહોંચવા વિનંતી કરે છે’. (ચંદ કૌર વિ. પરતાબ સિંહ), ૧૮૮૭ ૧૫ આઈએ ૧૫૬ આ અવલોકન લોર્ડ વોટસને ૧૮૮૨ના અધિનિયમની કલમ ૪૩ (જે હુકમ ૨ નિયમ ૨ને અનુરૂપ છે) હેઠળના એક મામલામાં કર્યું હતું, જેમાં વાદીએ એ જ દાવામાં વિવિધ દાવાઓ કર્યા હતા."

૩૪. આ અદાલતની બંધારણીય પીઠે ગુરબક્સ સિંહ વિ. ભૂરાલાલ^૧ માં સંહિતાના હુકમ ૨ નિયમ ૨ પર આધારિત વાંધાની વ્યાપ્તિ સમજાવી છે. તે નિર્ણયના મથાળે આપેલ નોંધમાંથી ઉદ્ધરણ કરવું ઉપયોગી રહેશે: (એસ.સી.આર. મથાળા નોંધ, પૃષ્ઠો ૮૩૧-૩૨)

એવું ઠરાવાયું: (૧) અગાઉના દાવાપત્રના અસ્તિત્વના આધારે સંહિતાના હુકમ ર નિયમ ર હેઠળ ઉઠાવાતી વાંધાની દલીલ, જે દાવાપત્ર પર આધારિત છે તે રજૂ કરવામાં આવ્યું ન હોય ત્યારે, સ્વીકારી શકાય નહીં. આ જ કારણસર સંહિતાના હુકમ ર નિયમ ર હેઠળનો અવરોધ હોવાની દલીલ માત્ર ત્યારે જ સ્થાપિત થઈ શકે જ્યારે સામાવાળા અગાઉના દાવામાં થયેલાં દાવાપત્રો પુરાવામાં રજૂ કરે અને તે દ્વારા અદાલત સમક્ષ બંને દાવાઓમાં દાવા-કારણની એકરૂપતા સાબિત કરે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, સંહિતાના હુકમ ર નિયમ ર હેઠળની દલીલ, જે અગાઉના દાવામાં દાખલ થયેલ વાદપત્રના દાખલ થવાથી અવરોધ સર્જાયો હોવાનું કહેવામાં આવે છે, તે વાદપત્રનો પુરાવો કર્યા વિના સ્થાપિત થઈ શકે નહીં. અદાલત સમક્ષ તે વાદપત્ર મૂક્યા વિના, જેમાં તે તથ્યોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો, સામાવાળા અદાલતને તે સમયે માંગવામાં આવેલ રાહતોના સંદર્ભમાં તે તથ્યો શું હોઈ શક્યા હોત તે અંગે અનુમાન કરવા અથવા તારણ પ્રક્રિયા દ્વારા નિષ્કર્ષ કાઢવા આમંત્રણ આપી શકતો નથી. આ કેસના તથ્યો પર એવું ઠરાવવું પડે છે કે સંહિતાના હુકમ ર નિયમ ર હેઠળના અવરોધની દલીલ નીચલી અદાલતે ક્યારેય સ્વીકારવી જ ન જોઈતી, કારણ કે આ દલીલના સમર્થનમાં અપીલકર્તાએ દિવાણી દાવો ક્રમાંક ૨૮ સન ૧૯૫૦ના દાવાપત્રો દાખલ કર્યા નહતા.

(૨) સંહિતાના હુકમ ર નિયમ ર(૩) હેઠળના પ્રતિબંધની દલીલ સફળ થવા માટે, આવી દલીલ ઉપસ્થાપિત કરનાર સામાવાળાએ આ સ્થાપિત કરવું

આવશ્યક છે કે (૧) બીજી વાદી તે જ દાવાનું કારણ અંગે હતી જેના આધારે અગાઉની વાદી દાખલ કરવામાં આવી હતી; (૨) તે દાવાનું કારણના સંદર્ભમાં વાદીને એકથી વધુ ઉપશમ મેળવવાનો હક હતો; (૩) આમ એકથી વધુ ઉપશમ મેળવવાનો હક હોવા છતાં, અદાલતની પરવાનગી મેળવ્યા વિના, વાદીએ તે ઉપશમ માટે વાદ દાખલ કરવાનું છોડ્યું હતું જેના માટે બીજી વાદી દાખલ કરવામાં આવી હતી."

આ સિદ્ધાંતને પુનરોચ્ચારિત અને વધુ ભારપૂર્વક પ્રતિપાદિત કરનાર સિદ્ધામખ્યા વિ. રાજશેટ્ટી, ૧૯૭૦ ૧ એસ.સી.સી. ૧૮૬, દેવા રામ વિ. ઈશ્વર ચંદ, ૧૯૯૫ ૬ એસ.સી.સી. ૭૩૩ અને સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર વિ. નેશનલ કન્સ્ટ્રક્શન કો., ૧૯૯૬ ૧ એસ.સી.સી. ૭૩૫ ના નિર્ણયોની નોંધ લેવાથી વધુ સત્તાપ્રમાણો વધારવાની આવશ્યકતા નથી.

૩૬. હાલના કેસમાં ઉક્ત કસોટી લાગુ કરતાં, નિશ્ચિતપણે એવું કહી શકાય છે કે મધ્યસ્થતા કાર્યવાહીમાં સંમતિથી થયેલો એવોર્ડ, તે જ કારણોસર ચાર્જના અમલ માટેની દાવાને અવરોધિત કરતો નથી અને તેના પર દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાના હુકમ ૨, નિયમ ૨ નો પ્રહાર થતો નથી, આ બાબતે શંકાનો લેશમાત્ર અવકાશ નથી. અમને સંપૂર્ણ જાગૃતિ છે કે વર્તમાન મામલો મિલકત હસ્તાંતરણ અધિનિયમની કલમ ૧૦૦ હેઠળ સમાવિષ્ટ ચાર્જ સાથે સંબંધિત નથી, અથવા માત્ર સમતાધારિત ગીરો વિશે પણ નથી. હાલના કેસમાં ચાર્જ હાઇપોથેકેશન દ્વારા છે અને તે જંગમ મિલકત સાથે સંબંધિત છે. કહેવાની જરૂર નથી કે હુકમ

૩૪ ના નિયમો ૧૪ અને ૧૫ ની જોગવાઈઓ સીધી રીતે લાગુ પડતી નથી, પરંતુ ઉક્ત નિયમોમાં અંતર્નિહિત જે સિદ્ધાંત છે, જેમનું પ્રતિપાદન કરવામાં આવ્યું છે, તે લાગુ પડશે. હકીકતમાં, અમારું સમજ્યા મુજબ એસ. નઝીર અહમદ (ઉપરોક્ત) માં પ્રતિપાદિત અનુપાત વિવિધ વાદકારણો પર સમાન રીતે લાગુ પડે છે. જો અમે સ્વીકારીએ કે વાદકારણ અલગ છે, તો ઉક્ત સિદ્ધાંત લાગુ પડશે. આગળનો પાસો, જેના તરફ અમે દૃષ્ટિ દોરવાના છીએ, તે રેસ જ્યુડિકેટના સિદ્ધાંતની લાગુ પડતાનો છે. દેવા રામ (ઉપરોક્ત) માં, અદાલતે ઉક્ત સિદ્ધાંતનો વિચાર કરતાં આ મુજબ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો:

કલમ ૧૧માં ચુકાદાની નિર્ણાયકતા અંગેનો નિયમ સમાયેલો છે, જે અંશતઃ રોમન ન્યાયશાસ્ત્રના સૂત્ર "ઇન્ટરેસ્ટ રેઇપબ્લિકેઇ ઉત સિટ ફિનિસ લિટિયમ" (રાજ્યના હિતમાં એ છે કે કાનૂની વિવાદોનો અંત આવવો જોઈએ) અને અંશતઃ "નેમો ડેબેટ બિસ વેક્સારી પ્રો ઉના એટ ઇએડેમ કૌસા" (એક જ કારણસર કોઈ વ્યક્તિને બે વાર હેરાન ન કરવો જોઈએ) આ સૂત્ર પર આધારિત છે. આ કલમ અદાલતના અધિકારક્ષેત્રને અસર કરતી નથી, પરંતુ જો વાદમાં રહેલો મુદ્દો તે જ પક્ષકારો વચ્ચે, તે જ હક હેઠળ લડાયેલા પૂર્વવર્તી વાદમાં, અને અનુવર્તી વાદનો વિચાર કરવા સક્ષમ અદાલતમાં, સીધે અને સારરૂપે વિવાદમાં હતો (અને અંતિમ રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યો હતો), તો તે વાદ અથવા મુદ્દાની સુનાવણી માટે અવરોધરૂપે કાર્ય કરે છે.

શ્રી દિવાન, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે હરબંસ સિંહ (પૂર્વોક્ત) તરફ પણ અમારું ધ્યાન દોર્યું છે, જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં ભારત સંઘ દ્વારા ત્યાંના પ્રથમ સામાવાળાના પક્ષમાં આપવામાં આવેલ પુરસ્કાર સ્વીકારી લીધા બાદ કોઈ અપીલ રજૂ કરવામાં આવી ન હતી, ત્યાં તે અંતિમ બની ગયો હતો અને તેથી પૂર્વનિર્ણિતતાનો સિદ્ધાંત લાગુ પડતો હતો. રંગનાયકમ્મા (પૂર્વોક્ત) પર પણ આધાર મૂકવામાં આવ્યો છે.

૩૮. ઉક્ત દલીલ આ આધારે રજૂ કરવામાં આવી છે કે પક્ષકારો વચ્ચેનો વિવાદ મધ્યસ્થીય ચુકાદાથી અંતિમરૂપે સમાપ્ત થઈ ગયો હોવાથી, સામાવાળા અપીલકર્તાને ઉક્ત કાર્યવાહી સુધી ખેંચી લાવ્યો હોત નહીં, કારણ કે તે તેના માટે એક જ બાબતમાં દ્વિગુણ હેરાનગતિ સર્જત. કંપની અદાલત સમક્ષનો મુદ્દો મધ્યસ્થી પંચ સમક્ષ રહેલા મુદ્દાથી સંપૂર્ણપણે ભિન્ન હતો. નિઃસંદેહ, તેને ડિકીનો દરજ્જો પ્રાપ્ત છે અને તે અમલપાત્ર પણ છે, કારણ કે નિર્વિવાદ રહેલી ડિકી તરીકે તેને પડકારવામાં આવી નથી; પરંતુ અધિનિયમ હેઠળ યોજના ઘડવાની વિવાદિત કાર્યવાહી ભિન્ન સ્વરૂપની છે. તે માનનીય મધ્યસ્થી સમક્ષ પ્રત્યક્ષ રીતે અથવા મૂળભૂત રીતે મુદ્દામાં હોઈ શકી ન હોત. તે ઉપરાંત, અમે અગાઉથી જ નિર્ધારિત કર્યું છે કે અપીલકર્તાનો સુરક્ષિત લેણદાર તરીકેનો દરજ્જો બદલાયો નથી. તેથી, અમારા વિચારી-વિમર્શપૂર્ણ મત મુજબ, અપીલકર્તાના માનનીય વરિષ્ઠ વકીલે જે રેસ જુડિકેટાની દલીલ રજૂ કરી છે તે સ્વીકાર્ય થતી નથી, અને અમે તેમ જ ઠરાવીએ છીએ.

૩૯. શ્રી દિવાન, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે અમારું ધ્યાન કરાર અધિનિયમની કલમ ૬૩ તરફ દોર્યું છે. ઉક્ત જોગવાઈની લાગુપડતાને મજબૂત કરવા માટે, તેમણે અમને ફર્મ ચુન્ના માલ રામ નાથ (સુપ્રા) ના નિર્ણય તરફ દોર્યા છે. સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ વાંચે છે:

આ કલમો અંગે ઉઠાવવામાં આવેલા વિવાદબિંદુઓ નીચે મુજબ હતાં. સામાવાળાઓએ, કલમ ૩૯ અને ૬૩ પર આધાર રાખીને, એવું જણાવ્યું કે અપીલકર્તાઓએ કરારનો અંત લાવ્યો હતો અને માલની સપુર્ણગીથી તેમને સ્પષ્ટપણે સર્વથા મુક્ત કર્યા હતા. અપીલકર્તાઓએ એવો દાવો કર્યો કે કલમ ૬૩ માત્ર તેવા કેસમાં લાગુ પડે જ્યાં છૂટછાટ આપવા અંગે કરાર હોય અથવા તે માટે પ્રતિજ્ઞના આધારથી બંધનકારક સંવિદા હોય, અને કોઈપણ સ્થિતિમાં તે માત્ર ત્યારે જ કાર્યક્ષમ બની શકે જ્યારે છૂટછાટ આપનાર પક્ષે કરારનો પોતાનો ભાગ પૂર્ણ કર્યો હોય અને માત્ર બીજી બાજુએ કંઈક કરવાનું બાકી રહેતું હોય, જો સુધી તેમાંથી છૂટછાટ આપવામાં ન આવી હોય; અબાજી સીતારામ મોડોક વિ. ત્રિંબક મ્યુનિસિપાલિટી ૨૮ બી. ૬૬; ૫ બોમ. એલ. આર. ૬૮૯. તેમણે વધુમાં એવું પણ જણાવ્યું કે, જો ગાંસડીઓ સ્વીકારવાનો અગાઉથી ઇનકાર કરવામાં તેઓ ખોટા પડ્યા હોય, તો પણ આ પૂર્વઅસ્વીકાર સામાવાળાઓ દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યો નહોતો, અને તેથી, કરાર યથાવત્ રહ્યો હતો અને તેનું પાલન થવું જ જોઈતું હતું. સ્પષ્ટ છે કે કલમ ૬૩ હેઠળ કથિત છૂટછાટ પોતે જ સંપૂર્ણ જવાબ છે, જો સંવિદા અથવા પ્રતિજ્ઞનો અભાવ ઘાતક ન ગણાય; કારણ કે

અપીલકર્તાઓએ વારંવાર સામાવાળાઓએ કરાર મુજબ માલની સપુર્દગી કરવાની પોતાની વચનબદ્ધતાનું પાલન ન કરે તે માટે તેમને છૂટછાટ આપી હતી, અને જે કાર્યના પાલન સંબંધિત વચનમાંથી તેઓ સંપૂર્ણપણે છૂટછાટ આપે છે, તેવા વચનના ભંગ બદલ તેઓ નુકસાનભરપાઈ વસૂલ કરી શકતા નથી.

અબાજી સીતારામ મોડોક વિ. ત્રિંબક મ્યુનિસિપાલિટી, ૫ બોમ. એલ. આર. ૬૮૯ માં મુખ્ય ન્યાયાધીશ જેન્કિન્સે કલમ ૬૩ અંગે વિચાર કરીને એવું ઠરાવ્યું છે કે કલમ ૬૩ માં ઉદ્દેખિત વચનગ્રાહી, તે કલમ દ્વારા જેને કરવા સત્તા આપવામાં આવી છે તેવા કાર્યો માત્ર ત્યારે જ કરી શકે, જ્યારે તે હેતુસર પક્ષકારો વચ્ચે (૨(ઈ) માં વ્યાખ્યાયિત મુજબ) કરાર આવેલો હોય. આ કેસના અહેવાલના પાનું ૭૨ પર માનનીય ન્યાયાધીશે પોતાને આ પ્રમાણે વ્યક્ત કર્યા હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે:—

તેથી અમે નિષ્કર્ષે આવીએ છીએ કે, ધાર્યું કે કાયદેસર ઠરાવ હતો અને આક્ષેપ મુજબ તેની જાણ કરવામાં આવી હતી, તો પણ, કારણ કે કલમ ૬૩ હેઠળ છૂટછાટ અથવા માફી માટે કરાર અથવા સંવિદા આવશ્યક છે, બોમ્બે અધિનિયમ ૨ ના ૧૮૮૪ ની કલમ ૩૦ ની જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું નથી તે હદે, તે ઠરાવને કોઈ કાનૂની અસર નહોતી.

આ બાબતમાં લોર્ડશીપ્સ સહમત થવા અસમર્થ છે. કલમની ભાષા આવા કોઈ કરારનો ઉદ્દેખ કરતી નથી અને અંગ્રેજી સિદ્ધાંતોના કોઈપણ નિહિતાર્થ દ્વારા તેનું

વ્યાપન કરવું યોગ્ય નથી. આ મુદ્દે તેઓ વડી અદાલતના વિદ્વાન ન્યાયાધીશો સાથે સહમત છે.

૪૦. તેમણે જગદ બંધુ ચેટરજી (ઉપરોક્ત)માંથી પણ પ્રેરણા લીધી છે, જેમાં ડોસન્સ બેંક લિમિટેડ વિ. નિપ્પોન મેનકવા કબુશિકી કૈશા, ૬૨ આઈએ ૧૦૦, ૧૦૮ માં લોર્ડ રસેલ ઓફ કિલોચનના અવલોકનો તથા સર વિલિયમ પી. એન્સનની પ્રસિદ્ધ કૃતિ "ઇંગ્લિશ કરાર કાનૂનના સિદ્ધાંતો", ૨૨મી આવૃત્તિનો ઉલ્લેખ કર્યા બાદ, અદાલતે આ પ્રમાણે અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો:

"ભારતમાં કરારજન્ય બાધ્યતાના પરિત્યાગ સંબંધે સામાન્ય સિદ્ધાંત ભારતીય કરાર અધિનિયમની કલમ ૬૩ માં પ્રાપ્ત થાય છે. તે કલમ હેઠળ વચનગ્રાહકને પોતાના પક્ષે કરાયેલા વચનના પાલનને સંપૂર્ણપણે અથવા અંશતઃ મુક્ત કરવા અથવા માફ કરવા માટે સ્વતંત્રતા છે, અથવા તે તેના બદલે પોતાની દ્રષ્ટિએ યોગ્ય લાગે તેવી કોઈ પણ તૃપ્તિ સ્વીકારી શકે છે. ભારતીય કાયદા હેઠળ પરિત્યાગ રચવા માટે ન તો પ્રતિજ્ઞા અને ન તો કોઈ કરાર જરૂરી ગણાશે. આ અદાલતે વામન શ્રીનિવાસ કિની વિ. રતિલાલ ભગવંદાસ એન્ડ કો., ૧૯૫૯ સપ્રે એસ.સી.આર. ૨૧૭ માં અગાઉથી જ નિર્ધારિત કર્યું છે કે પરિત્યાગ એ એવા અધિકારનો ત્યાગ છે જેને સામાન્ય રીતે દરેક વ્યક્તિ છોડવા માટે મુક્ત હોય છે. "પરિત્યાગ કશી જ વસ્તુ નથી જો તે મુક્તિ સુધી પહોંચતો ન હોય. તે [pic]અધિકાર પર આગ્રહ ન રાખવાની મનશા સિવાય વધુ કંઈ દર્શાવતું નથી".....

૪૧. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વડીલે ઉપરોક્ત નિર્ણયાઓ પર મૂકેલો ભાર એ દર્શાવવા માટે છે કે સામાવાળાએ પંચનિર્ણય સ્વીકારીને હાઇપોથેકેશનનો પરિત્યાગ કર્યો છે. ઉક્ત રજૂઆતમાં પોતાનો જ ભ્રમદોષ છે. પંચનિર્ણય સંમતિના આધારે આપવામાં આવ્યો હતો અને તેમાંથી હાઇપોથેકેશન રદબાતલ થયું હતું એવો નિષ્કર્ષ કાઢવો અનુચિત થાય. આ સંદર્ભમાં, આપણે કરાર અધિનિયમ, ૧૮૭૨ ની કલમ ૧૭૬ અને ૧૭૭ નો ઉપયોગી રીતે ઉલ્લેખ કરી શકીએ, જે ગીરોધારક દ્વારા ગીરોકર્તાની ચૂકના પ્રસંગે તેના હકોને સંબંધિત છે. ઉક્ત જોગવાઈઓ નીચે મુજબ વાંચાય છે:

૧૭૬. જ્યાં ગીરો મૂકનાર ચુક કરે ત્યાં ગીરોધારકનો અધિકાર. –

જો ગીરો રાખનાર દેવાની ચુકવણીમાં, અથવા જે વચનના સંદર્ભે માલ ગીરો મૂકવામાં આવ્યો હતો તે વચનની નિર્ધારિત સમયે પાલનમાં, ચૂક કરે, તો ગીરો સ્વીકારનાર દેવા અથવા વચનના આધારે ગીરો રાખનાર વિરુદ્ધ દાવો દાખલ કરી શકે છે અને ગીરો મૂકાયેલ માલને આનુષંગિક જામીન તરીકે પોતાની પાસે રાખી શકે છે; અથવા તે ગીરો મૂકાયેલ વસ્તુ, ગીરો રાખનારને વેચાણ અંગે ચુકિતસંગત નોટિસ આપીને, વેચી શકે છે.

જો આવા વેચાણમાંથી પ્રાપ્ત થતી આવક ઋણ અથવા વચન અંગે બાકી રહેલી રકમ કરતાં ઓછી હોય, તો ગીરો આપનાર હજુ પણ બાકીની રકમ ચૂકવવા માટે જવાબદાર રહેશે. જો વેચાણમાંથી પ્રાપ્ત થતી આવક એટલી બાકી રકમ કરતાં વધુ હોય, તો ગીરો સ્વીકારનાર વધિયાત રકમ ગીરો આપનારને ચુકવી આપશે.

૧૭૭. ગીરવે મૂકનારનો ચૂકમાં રહેનાર હોવા છતાં મુક્તિ મેળવવાનો અધિકાર – જો જેના માટે ગીર્વો બનાવવામાં આવ્યો હોય તે દેવાની ચૂકવણી માટે અથવા વચનની પાલના માટે સમય નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો હોય અને ગીરવે મૂકનાર નિર્ધારિત સમયે દેવાની ચૂકવણીમાં અથવા વચનની પાલનામાં ચૂક કરે, તો તે ગીરવે મુકાયેલ માલનો તેમની વાસ્તવિક વેચાણ પહેલાં કોઈપણ અનુગામી સમયે મુક્તિ મેળવી શકે છે, પરંતુ તેવા પ્રસંગે તેને તેની ચૂકના કારણે થયેલા કોઈપણ ખર્ચ વધારામાં ચૂકવવા પડશે."

૪૨. ઉપરોક્ત બે જોગવાઈઓને સંયુક્ત રીતે વાંચવામાં આવે ત્યારે સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત થાય છે કે ગીરો સમાપ્ત થતો નથી અને હકીકતમાં, ગીરોધારકે ગીરો અથવા સુરક્ષાનો અમલ કર્યા વિના દેવાના એક ભાગ અંગે દાવો દાખલ કરીને વસૂલાત કરી હોય ત્યારે પણ તે ચાલુ રહે છે. કલમ ૧૭૬ મુજબ, જ્યારે ગીરોકર્તા ચુકવણી કરવામાં ચૂક કરે છે, ત્યારે ગીરોધારક દેવું અથવા વચનના આધારે દાવો દાખલ કરી શકે છે અને ગીરો મૂકેલ માલને આનુષંગિક સુરક્ષા તરીકે પોતાની પાસે રાખી શકે છે. ગીરોધારકને આનુષંગિક તેમજ સમકાલીન એમ બંને અધિકારો હોય છે અને તે ગીરો મૂકેલ માલને આનુષંગિક સુરક્ષા તરીકે પોતાની પાસે રાખીને ઉક્ત દેવું અથવા વચનની વસૂલાતના હેતુસર દાવો દાખલ કરી શકે છે. કલમ ૧૭૬ એ પણ સ્પષ્ટ કરે છે કે આ ગીરોધારકના વિવેકાધિકારનો વિષય છે અને તે તેને વિકલ્પ આપે છે; માત્ર એટલા માટે કે ગીરોધારકે વસૂલાત માટે દાવો દાખલ કર્યો છે, તે ગીરો મૂકેલ માલ અથવા આનુષંગિક સુરક્ષા સંબંધે

ગીરોધારકના હક અથવા ભારને અસર કરતું નથી કે નષ્ટ કરતું નથી. તેથી, દેવાની વસૂલાત માટે દાવો દાખલ કરીને પણ આનુષંગિક સુરક્ષા અથવા ગીરે મૂકેલ માલ પોતાની પાસે જ રાખવો કે નહીં તે ગીરોધારકના વિવેકક્ષેત્રમાં આવે છે. તે ગીરોધારકને અનુગામી તબક્કે ગીરે મૂકેલ માલ અથવા આનુષંગિક સુરક્ષાનું વેચાણ કરવાની મનાઈ કરતી નથી કે તેને પ્રતિબંધિત કરતી નથી. અહીં ઉલ્લેખનીય છે કે હાયપોથેકેશન અને ગીરો વચ્ચે તફાવત છે. ગીરાના પ્રકરણમાં સુરક્ષા ગીરોધારકના કબજામાં હોય છે, પરંતુ હાયપોથેકેશનના પ્રકરણમાં કબજો માલિક, એટલે કે ગીરોકર્તા, પાસે જ રહે છે. આપો તફાવત અસ્તિત્વમાં હોવા છતાં, તે સ્વીકારાયેલ કાનૂની સિદ્ધાંત છે કે હાયપોથેકેશનને ગીરાની ઉપશ્રેણી તરીકે માનવામાં આવે છે અને વ્યવહારિક રીતે તેનો કાનૂની પ્રભાવ સમાન જ હોય છે. આ સંદર્ભમાં, લક્ષ્મણ પ્રસાદ વિ. રહમત અલી અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૩૨૨ માંથી એક અવતરણનો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય રહેશે.

૧૭. ઇંગ્લેન્ડના સામાન્ય કાયદા અને કરાર અધિનિયમની કલમો ૧૭૨ થી ૧૭૬ માં સંહિતાબદ્ધ કરાયેલ ગીરવે સંબંધિત કાયદા વચ્ચે કોઈ ફરક નથી. કલમ ૧૭૨ મુજબ, ગીરવે એ દેવાની ચુકવણી અથવા વચનના પાલન માટે સુરક્ષા સ્વરૂપે માલસામાનનું બેલમેન્ટ છે. કલમ ૧૭૩ ગીર્વીધારકને દેવાની ચુકવણી માટે સુરક્ષા સ્વરૂપે ગીર્વે મુકાયેલ માલસામાન પોતાની પાસે રાખવાનો હક આપે છે અને કલમ ૧૭૫ મુજબ, ગીર્વીધારકને તેની પાસે ગીર્વે મુકાયેલ

માલસામાનના સંરક્ષણ માટે તેણે કરેલ કોઈપણ અસાધારણ ખર્ચ ગીર્વેદાર પાસેથી મેળવવાનો હક છે. કલમ ૧૭૬ ગીર્વીધારકના હકો અંગે છે અને તે જોગવાઈ કરે છે કે ગીર્વેદાર દ્વારા ડિફોલ્ટ થવાના કિસ્સામાં ગીર્વીધારકને (૧) દેવા અંગે દાવો કરવાની અને માલસામાનને અનુસંગિક સુરક્ષા તરીકે પોતાની પાસે રાખવાની હકદારી છે અને (૨) ગીર્વેદારને પ્રસ્તાવિત વેચાણની વાજબી નોટિસ આપ્યા પછી માલસામાન વેચવાનો હક છે. એક વાર ગીર્વીધારક કલમ ૧૭૬ હેઠળના પોતાના હકના બળે માલસામાન વેચી નાખે, ત્યારબાદ ગીર્વેદારનો તે માલસામાન મુક્ત કરાવવાનો હક નિઃસંદેહ સમાપ્ત થઈ જાય છે. પરંતુ, ઉપર જણાવ્યા મુજબ, ગીર્વીધારક વેચાણની આવક દેવાની તૃપ્તિ તરફ વાપરવા અને કોઈ વધિયારો હોય તો તે ગીર્વેદારને ચૂકવવા બંધાયેલ છે. તેમ છતાં, જ્યાં સુધી વેચાણ થતું નથી ત્યાં સુધી ગીર્વેદાર દેવું ચૂકવીને માલસામાન મુક્ત કરાવવાનો હકદાર રહે છે. તેથી, તેનું અનુસરણ એવું થાય છે કે જ્યાં ગીર્વીધારક દેવાની વસૂલી માટે દાવો દાખલ કરે છે, ત્યાં ભલે તેને માલસામાન પોતાની પાસે રાખવાનો હક હોય, છતાં દેવું ચૂકવવામાં આવે ત્યારે તે માલસામાન પરત આપવા બંધાયેલ છે. દેવા અંગે દાવો કરવાનો હક એ માન્યતા પર આધારિત છે કે દેવું ચૂકવવામાં આવે ત્યારે તે માલસામાન ફરી પરત સોંપવાની સ્થિતિમાં છે; તેથી જો તેણે પોતાને એવી સ્થિતિમાં મૂકી દીધો હોય કે જેમાં તે માલસામાન પરત સોંપી શકતો ન હોય, તો તેને હુકમનામું મળી શકતું નથી. જો સ્થિતિ બીજી હોય, તો તેનું પરિણામ એવું નીકળત કે તે દેવું પણ વસૂલ કરી લે અને ગીર્વે મુકાયેલ માલસામાન પણ પોતાની પાસે જ રાખે; અને

એવી સ્થિતિમાં ગીર્વેદારને ગીરવેના કરાર હેઠળ તેણે જે માટે સંમતિ આપી હતી તે કરતાં વધુ જવાબદારી સહન કરવી પડે. તેથી, ગીર્વીધારક ગીર્વે મુકાયેલ માલસામાનને અનુસંગિક સુરક્ષા તરીકે પોતાની પાસે રાખીને દેવા અંગે દાવો કરી શકે છે. જો દેવું ચૂકવવાનો હુકમ થાય, તો તેને માલસામાન પરત આપવો પડે અથવા, જો માલસામાન અદાલતની સહાયથી કે સહાય વિના વેચવામાં આવે, તો વેચાણની આવક દેવા તરફ સમાયોજિત કરવી પડે. પરંતુ જો તે ગીરવેનો ઇનકાર કરતાં દેવા અંગે દાવો કરે, અને એવું જણાય કે તેને ગીર્વે મુકાયેલ માલસામાનનો કબજો સોંપવામાં આવ્યો હતો અને તેણે તે પોતાની પાસે જ રાખ્યો હતો, તો ગીર્વેદારને દેવું ચૂકવીને આ રીતે ગીર્વે મુકાયેલ માલસામાન મુક્ત કરાવવાનો હક છે. જો ગીર્વીધારક માલસામાન ફરી પરત સોંપવાની સ્થિતિમાં ન હોય, તો તેને દેવાની ચૂકવણી પણ અને માલસામાન પણ બંને મળી શકે નહીં. જ્યાં ગીર્વે મુકાયેલ મિલકતનું મૂલ્ય દેવા કરતાં ઓછું હોય અને ગીર્વીગ્રાહક દ્વારા દેવાની વસૂલી માટે દાખલ કરાયેલા દાવામાં ગીર્વીધારક ગીરવેનો ઇનકાર કરે અથવા અન્યથા ગીર્વે મુકાયેલ માલસામાન પરત આપવાની સ્થિતિમાં ન હોય, ત્યાં તેને માલસામાનના મૂલ્યનો હિસાબ આપવો પડે અને ત્યારબાદ તેને માત્ર બાકી રહેલી રકમ જ વસૂલ કરવાનો હક રહેશે.

૪૩. આઠ દાયકાથી પણ વધુ સમય પહેલાં, બોમ્બે હાઈકોર્ટે ગુલામહુસૈન લાલજી સાજન વિ. કલારા ડીસૂઝા, એ.આઈ.આર. ૧૯૨૯ બોમ્. ૪૭૧ માં,

ગીરવે મૂકવાના એક કેસમાં કરાર અધિનિયમની કલમ ૧૭૬ની લાગુ પડતાની ચર્ચા કરતી વખતે, આ રીતે મત વ્યક્ત કર્યો હતો:

"કરાર અધિનિયમની કલમ ૧૭૬ હેઠળ, ગીરવીધારકને દેવું અથવા વચનના આધારે ગીરવીદાતા વિરુદ્ધ દાવો દાખલ કરવાનો અધિકાર છે અને ગીરવે મૂકેલ માલને અનુગામી જામીનગીરી તરીકે પોતાના કબજામાં રાખી શકે છે; અથવા તે ગીરવીદાતાને વેચાણ અંગે યોગ્ય સૂચના આપી ગીરવે મુકાયેલ વસ્તુનું વેચાણ કરી શકે છે.

ગિરવેના કેસોને લાગુ પડતા કાયદા હેઠળ એ સ્પષ્ટ છે કે ઋણદાતાને બે અધિકારો છે, જે સમકાલીન છે, અને ગિરવે મૂકેલી મિલકત વિરુદ્ધ કાર્યવાહી કરવાનો અધિકાર માત્ર દેનાર વિરુદ્ધ વ્યક્તિગત રીતે કાર્યવાહી કરવાનો અધિકારનો અનુસંગી અધિકાર માત્ર નથી. કારણ કે ગિરવેદારને વ્યક્તિગત હુકમનામા માટે દાવો કરવાનો અધિકાર ન હોય ત્યારે પણ મિલકતના વેચાણ માટે દાવો કરવાનો અધિકાર હોઈ શકે છે.

એજ સિદ્ધાંતો મિલકતના હાઈપોથેકેશન અથવા ગીરોના કેસમાં પણ લાગુ પડશે.

નોંધ લેવાય કે, ઉક્ત કેસમાં નિમ ચેંડ બાબુ વિ. જગબંધુ ઘોષ, ૧૮૯૪ ૨૨ કા. ૨૧ અને મહાલિંગા નાદર વિ. ગણપતિ સુબ્બિયન., ૧૯૦૨ ૨૭ મેંડ પરટ પર આધાર મુકવામાં આવ્યો હતો.

૪૪. જો અમે આ મુદ્દા તરફ ધ્યાન દોરીએ નહીં કે અપીલકર્તા સુરક્ષિત ઋણદાતા તરીકે યથાવત્ રહેશે, કારણ કે કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ તે તે રીતે નોંધાયેલું હતું, તો અમે અમારી ફરજ બજાવવામાં નિષ્ફળ જઈએ. ભારસર્જન ઊભું કરવા માટેની વિધિવિધિઓ નિયમસર પૂર્ણ કરવામાં આવી હોવાથી, વિભાગીય ખંડપીઠે ફોર્મ ક્રમાંક ૮ અને ૧૩નો ઉલ્લેખ કર્યો છે અને અધિનિયમની કલમો ૧૩૮ અને ૧૩૯ હેઠળ જોગવાઈ મુજબ સંતોષ અને મુક્તિની નોંધો કરવાની રજિસ્ટ્રારની સત્તા તરફ પણ ધ્યાન દોર્યું છે. તેણે આ મત પણ વ્યક્ત કર્યો છે કે કોઈ કાર્યવાહી ના અભાવે કંપનીની સુરક્ષિત ઋણદાતા તરીકેની સ્થિતિ યથાવત્ રહે છે.

૪૫. ગીરોનામુંના નોંધણીકરણ પછી, જો અનુવર્તી શરતનું પાલન ન થયું હોય, તો તે સર્વથા ભિન્ન ક્ષેત્રનો વિષય ગણાશે. કોઈપણ સ્થિતિમાં, એવો નિષ્કર્ષ નોંધવામાં આવ્યો છે કે સામાવાળાની કોઈ ભૂલ નહોતી અને, કોઈપણ સ્થિતિમાં, તેથી સુરક્ષિત લેણદાર તરીકે અપીલકર્તાની સ્થિતિમાં કોઈ ફેરફાર થતો નથી.

૪૬. ઉપરોક્ત વિશ્લેષણને ધ્યાનમાં લેતાં, અમારી સુવિચારિત માન્યતા એવી છે કે અપીલકર્તાને અસુરક્ષિત લેણદાર તરીકે ગણાવી શકાય નહીં અને વિદ્વાન કંપની ન્યાયાધીશે મંજૂર કરેલી યોજનાથી તે બંધાયેલો રહેશે નહીં એવો અભિગમ તેના દ્વારા આગળ ધપાવવો માન્ય નથી.

૪૭. અમારા ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષનો અનિવાર્ય પરિણામ એ છે કે અપીલ નામંજૂર થવી જ જોઈએ, અને તે મુજબ અમે હુકમ કરીએ છીએ. તેમ છતાં, કેસની હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને, ખર્ચ બાબતે કોઈ હુકમ રહેશે નહીં.

અપીલ રદ કરવામાં આવે છે.

કલ્પના કે. ત્રિપાઠી

*The translation of this judgment has been provided by M/s
Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.